

Nr. 9. — XVIII aastakäik.

November — 1937

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo

peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi

toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Uluots, J.: Riigipea instituudi kujunemine Eestis ja 1937. a. Põhiseadus	385
Tjutrjumov, I.: Käendaja vastutuse ulatusest	405

Arutlused.

Tjutrjumov, I.: Kohustuse eseme kohtulikust deposiidist	416

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas Riigiteenijate laste-abiraha seaduse § 10 tähendatud palga suuruse määramisel tuleb arvesse võtta ka riigiteenijate lisatasusid?	423
Kas Nõmme linnavalitsus, vaatamata sellele, et Nõmme linnas ei ole kehtima pandud tükeldatavate kruntide alammäärasid, võib keelduda tükeldamiseks loa andmisest, kui tükeldamise kava vastab teistele seaduslikele nõuetele?	424
Kas linnavolikogu võib igal juhul kohviku avamise loa andmisest keelduda ja keeldumist isegi põhjendamata jätta?	424
Kas juhul, kui kaebaja soovib isiklikult Maksupeakomitee istungil seletusi anda ja määratud päeval tema on selleks takistatud põhjusel, mis loetakse üldiselt ametiasutise kutse peale ilmumata jäämise seaduslikuks põhjuseks, tuleb asja arutamine edasi lükata, et võimaldada kaebajale oma õigust seletuse andmiseks kasutada?	424
Kas maksuasutised on õigustatud päritud tasusummast pärandimaksu summat kinni pidama?	425

Tsiviilosakond:

Konkursivalitsuse ülesanded maksujõuetu võlgniku vara valitsemisel ja kohtulik järelevalve tema tegevuse üle	426
Kui pärija, kes pärandi vastu on võtnud, hiljemini sellest loobub oma kreditoride kahjuks ja teised pärijad paluvad endid kinnitada pärimisõigustesse tervele pärandile, kas on siis loobunud pärija kreditorid õigustatud TKS § 2021 põhjal paluma, et pärijate kinnitamise menetlus seniks seistataks, kuni on lahendatud kohtus nende hagi, millega nad palu-	

**Riigipea instituudi kujunemine Eestis ja 1937. a.
Põhiseadus.**

J. Uluots.

§ 1. Ajaloolisi eelmärkeid. Eesti Vabariik tema tekkimisel ja esialgsel kujundamisel 1917.—1919. a. ei tundnud üksikisikulist riigipead. Riigivõim oli keskendatud Maapäeva ja Ajutise Valitsuse kui ka võimuküllaste väiksemaarvuliste kollektiivide — Päästekomitee ning Ajutise Valitsuse — kätte, kuid võimu koondamisest üksikisiku kätte hoiduti.

Asutava Kogu aegses riigiehituses määrati riigi esindajaks Asutava Kogu esimees. Võrreldes senise riigikorraga oli seega astunud teatav samm üksikisikulise riigipea kujundamise suunas. Ent Asutava Kogu esimees oli siiski riigipea ülesandeid täitmas üksnes riigi esindamise alal. Muid mõningaid riigipea ülesandeid ta vaid osaliselt täitis tegelikkude asjaolude sunnil või Asutava Kogu täitva organina. Nõnda, vaatamata seaduse vastupidisele eeskirjale, tekkisid Vabariigi Valitsuse kriisid, mil Asutava Kogu esimehel tuli tegelikult olla kaastegev ka Vabariigi Valitsuse kriiside lahendamisel. Seaduste väljakuulutamise alal ta kirjutas alla seadusandlike asutiste poolt vastuvõetud seadused, samuti tõestas oma allkirjaga kohtunikkude ja muude vastavate ametiisikute ametisse määramist Asutava Kogu poolt. Tõeliselt oli kogu riiklik võim Asutava Kogu enda käes. Vastavalt võis see kogu ka oma esimeest valida ja talle juhtnõore anda.

Asutava Kogu Põhiseaduse komisjonis jäädava Põhiseaduse väljatöötamisel kerkisid riigipea kujundamise küsimused suuremas ulatuses kui kunagi varemini. Vastavas esialgses eelnõus oli ette nähtud eriline kollektiivne asutis — senat —, kelle presideeriv liige — senati president — pidi

olema riigi seaduslik esindaja ning seaduste kinnitaja ja väljakuulutaja, kuna muid tavalisi riigipea ülesandeid pidi täitma senat oma terves koosseisus. See eelnõu ei leidnud poolehoidu. Järgneva eelnõu väljatöötamisel tõusis riigipea kujundamise küsimus uuesti, nõnda et eelnõu esimesel lugemisel võeti vastu vabariigi presidendi instituut üsna väljaarendatud kujul. Nimelt vabariigi president pidi valitama ametisse neljaks aastaks kas rahvaesinduse poolt (I variant) või valimiskogu poolt, mis koosneb rahvaesinduse liikmeist ning maakondade ja linnade esinduskogude liikmeist (II variant). Vabariigi president pidi juhtima ja ajama riigi asju kokkukõlas seadustega ja riigi huvidega, hoolitsema seaduste täitmise eest, määrama ametisse ja vabastama sellest sõjaväelisi ja tsiviilametnikke (kuivõrra seadused ei määra teisiti), olema vabariigi seaduslik esindaja, sõlmima lepinguid võõraste riikidega, rahvaesinduse vastava otsuse põhjal kuulutama sõda ja tegema rahu, otsustama armuandmise küsimused, olema rahu ajal sõjavägede juhatajaks, omama seaduste kinnitamise suhtes suspensiivse veto õigust, võima rahvaesindust enne selle volituste lõppemist laiali saata, kutsuma ametisse peaministri ja selle ettepanekul teised ministrid. Kõik vabariigi presidendi valitsemise aktid pidid kandma peaministri või vastava ministri kaasallkirja vastutuse enda peale võtmiseks rahvaesinduse ees, kuna Vabariigi Valitsusel ja ta üksikutel liikmetel aga pidi omakorda oma tegevuses olema rahvaesinduse usaldus.

Vabariigi presidendi instituut, mis eeltoodud kujul Põhiseaduse komisjonis pärast pikemaid arutlusi ja kaalumisi saabunud, otsustati siiski põhimõtteliseks otsustamiseks esitada Asutava Kogu täiskogule, kes selleks kujundatud eraviisilisel koosolekul väikese häälteenamusega otsustas küsimuse põhimõtteliselt eitavalt. Selle otsuse kohaselt Põhiseaduse komisjon töötas eelnõu ümber. See eelnõu, mõningate väiksemate muudatustega, võeti Asutava Kogu poolt ka vastu ja pääses kehtivusele Eesti Vabariigi Põhiseadusena 1920. a.

Vastavalt Asutava Kogu eelmainitud põhimõttelisele otsusele Eesti Vabariigi Põhiseadus 1920. a. ei tundnud tavalises mõttes riigipead kui iseseisvat ja riigivõimu ühtlustavat organit. Tõsi küll, riigivanema ülesandeks oli esindada Eesti Vabariiki. Ühtlasi riigivanem pidi juhtima ja ühtlustama

Vabariigi Valitsuse tegevust, juhutama Vabariigi Valitsuse istungeid ja võis üksikutelt ministritelt pärida aru nende tegevuse kohta. Vabariigi Valitsusel omakorda pidi olema rahvaesinduse usaldus, kuna rahvaesindus tugines rahva usaldusele. Sel viisil loogiliselt oleks võinud mõelda, et riigivanem on mitte üksnes riigi esindaja, vaid valitsuse juhina ka rahvaesinduse enamuse ja kogu rahva enamuse tahte kehastaja. Ent tõeliselt oli siiski riigivanem teiste Vabariigi Valitsuse liikmete seas ainult esimene võrdsete keskel. Mitte riigivanemale, vaid Vabariigi Valitsusele kuulus valitsemisvõim. Seejuures nii riigivanem kui ka Vabariigi Valitsus täielikult sõltus rahvaesindusest, olles viimase poolt ametisse kutsutav ning ametist vabastatav ning kohustudes omama rahvaesinduse usaldust. Seega riigivõimu ühtlustavaks organiks osutus mitte seevõrra riigivanem ega ka Vabariigi Valitsus, kui rahvaesindus — Riigikogu. Vastavalt sellele Riigikogu mitte ainult võttis vastu, vaid ka kuulutas välja seadused, valis ametisse kõrgema kohtu liikmed ja riigikontrolöri ja täitis muidki funktsioone. Seega tavalised riigipea funktsioonid olid tõeliselt jagatud mitme organi — riigivanema, Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu — vahel, kusjuures Riigikogu osutus kõige tugevamaks ja võimuküllasemaks.

Kaalutlused, mis põhjustasid üheisikulise riigipea kujundamise küsimuse kerkimist Asutavas Kogus, ei jäänud edaspidi tegelikus poliitilises elus avaldumata. Põhiseaduse eelnõus, mis valmistati 1926. a. Riigikogu põllumeeste rühma poolt, oli üheisikulisele riigipeale — vabariigi presidendile — antud riigiehituses keskne koht. Kui Põhiseaduse muutmise kujunes edaspidi ikka rohkem aktuaalseks, siis toimus see just eeskätt üheisikulise riigipea kujundamise suunas, kuna Põhiseaduse muud vajalikud muudatused jäeti kõrvale. Vastavalt sellele Riigikogu põllumeeste rühma Põhiseaduse muutmise eelnõus, mis esitati 1929. a., oli riigipea instituudile antud ligikaudu samasugune ilme, nagu eespoolnimetatud Asutava Kogu Põhiseaduse komisjoni eelnõus, ainult president oli ette nähtud valitavana rahva poolt. Ligikaudu samasugune oli riigipea instituut Riigikogu rahvaerakonna Põhiseaduse muutmise eelnõus, mis esitati 1930. a. alguses. Mõlema viimatinimetatud eelnõu alusel Riigikogu vastavas komisjonis 1931. — 1932. a. väljatöötatud ning seejärel Riigikogu poolt rahvahääletamisele esitatud Põhiseaduse muutmise

eelnõus olid riigipea riigiõigusliku seisundi alused ja ametisse seadmise viis jäetud samadeks, nagu algeelnõudes, ainult eelnõu oli üksikasjades rohkem viimisteldud ning riigipea võim mõnevõrra suurendatud. Pärast seda kui viimati tähendatud eelnõu rahvahääletamisel pooldamist ei leidnud, Riigikogu poolt uuesti rahvahääletamisele esitatud Põhiseaduse muutmise eelnõus oli riigipea seisund üldiselt jäänud samaseks, nagu eelnevas eelnõus, oli ainult mõnevõrra tehtud muudatusi riigipea võimu vähendamise suunas. Kui viimasena mainitud eelnõu 1933. a. suvel oli rahvahääletamisel leidnud veel sootuks vähem poolehoidu kui eelmise, võeti vahepeal vabadussõjalaste rahvaliikumise juhtide poolt rahvalgatamise korras esitatud Põhiseaduse muutmise eelnõu rahvahääletamisel oktoobris 1933. a. rõhuva häälteenamusega vastu. Sellega oli pärast aastaid kestnud algatusi ja kavatsusi esmakordselt korda läinud Eesti riigi ehitusse viia üheisikulise riigipea instituuti riigivanema nimetuse all.

1933. a. Põhiseaduse muutmise piirdus peamiselt Põhiseaduse nende muudatustega, mis olid tingitud riigipea elluviimise vajadustest. Selles suhtes ta jätkas suunda, mida olid pooldanud eelkäivad Põhiseaduse muutmise kavad 1929. a-st alates. Ka riigipea üldise seisundi määratlemisel ta arvestas tähtsal määral eelnenud eelnõusid, eriti viimaste üht varianti. Ent samal ajal 1933. a. Põhiseaduse muudatus siiski võrreldes eelnevate eelnõudega suurendas tunduvalt riigipea võimu, eriti rahvaesinduse suhtes. Neil oludel riigivõimu keskendus, mis seni oli seisnud rahvaesinduse käes, osutus nüüd tähtsal määral riigipea käsutuses olevaks.

Edasiste sündmuste ahelikus rahvahääletamisel veebruaris 1936. a. rõhuva häälteenamusega saabunud rahvaotsusega anti Rahvuskogule juhtnõõriks riigi põhikorra kujundamisel talitada nõnda, et Eesti jääks rahvavalitsuslikul alusel valitsetavaks vabariigiks, kus kõrgeim võim on rahva käes, kuid ühtlasi riigiks, mida juhib valitav riigipea tema poolt ametisse kutsutava valitsuse ning kahekojalise rahvaesinduse tasakaalustatud kaastööl. Rahvuskogu kokkuastumisel temale riigivanema poolt esitatud Põhiseaduse eelnõus oli riigipea instituut arendatud võrdlemisi üksikasjaliselt. Rahvuskogu oma mitmesuguste komisjonide näol tegeles võrdlemisi üksikasjaliselt riigipea instituudi küsimustega. Seejuures ta püüdis võimalikult täpselt käia rahvaotsuses antud juhtnõõride

järgi, samal ajal arvestada Eesti senise põhiseadusliku korra kujunemisel saadud kogemusi ning kaasaegse riigielu vajadusi, ühtlasi kogu aeg silmas pidades ka välismaisi kogemusi varematest aegadest praeguseni. Kõige selle tulemuseks oli riigipea instituudi kujunemine säärasena, nagu see esineb Rahvuskogu poolt 1937. a. vastuvõetud Põhiseaduses nimetuse all „Vabariigi President“.

Kõigest eelnevast ilmneb, et üksikisikulise riigipea probleem on Eesti poliitilises mõtlemises olnud päevakorras Asutava Kogu ajast alates.

Riigipea instituudi probleem on otsustaval määral olnud Eesti riigi põhikorra muutmise probleem. Seda huvitavam on nüüd vaadelda, millisel kujul see küsimus on lahendatud Rahvuskogu (kaudu uues Põhiseaduses. Alamal vaatleme vabariigi presidendi ametisse kutsumise ja ametist vabastamise korda, vabariigi presidendi riigidõiguslikku üldseisundit teiste kõrgemate riigiorganite kõrval ja lõpuks ka mõningaid üksikasju seoses selle instituudiga. Käesolev kirjutis on mõeldud üldise ülevaate saamiseks kõnesoleva instituudi kohta, mistõttu on loobutud üksikasjadesse laskumisest ja selle instituudiga seoses olevate küsimuste lähemast analüüsist.

§ 2. Vabariigi presidendi ametisse määramine ja ametist vabanemine. Asetäitmine. Rahvaotsusega nõuti, et riigipea peab olema „valitav“. Seega oli selge, et vabariigi presidendi ametisse määramine ei saa tulla toime muul viisil kui valimiste kaudu. Ent riigipea valimise mooduseid on olnud ja on praegu väga mitmesuguseid ning on mõeldavad veel uuedki moodused. Kõik tähtsamad ja tüüpilisemad valimisviisid olid Rahvuskogu vastavates komisjonides kaalumisel. Lõpptulemusena leiti, et ükski moodus ei ole täiesti laitmatu ja veata. Eriti riigipea valimine rahvaalgatamise ja hääletamise teel võib kergesti areneda diktatuuriks, nagu näitavad kogemused. Riigipea valimine valijameeste kaudu võib tuua riigipea toolile päris üllatavaid kandidaate. Riigipea valimine ainult rahvaesinduse kaudu teeks riigipea liigselt sõltuvaks rahvaesindusest. Teised olnud, olevad või mõeldavad valimisviisid ei ole väiksemate pahedega, vaid tavaliselt suuremategagi. Neil oludel tuli kaaluda säärast valimisviisi, mis oma tulemustelt võiks anda kõige soodsamaid ja rahuldavamaid tulemusi, olgugi et vastav valimisviis oma

põhimõttelt ka ei oleks täiesti ühtlane. Säärasena tõesti esinebki vabariigi presidendi valimisviis, nagu see ette nähtud § 40.

Kandidaadiks vabariigi presidendi kohale võidakse üles seada hääleõiguslikku kodanikku, kes on vähemalt 45 aastat vana ja seega küllaldaselt elukogenud, eluküps. Seejuures Põhiseadus ei tee takistusi ka ametisoleva vabariigi presidendi kandidaadiks seadmisele.

Kandidaate vabariigi presidendi kohale seavad üles salajasel hääletamisel kolm asutist, nimelt: ühe kandidaadi Riigivolikogu, ühe kandidaadi Riiginõukogu ning ühe kandidaadi omavalitsuse esinduskogude poolt valitud esindajate kogu, kes koosneb 80 maa- ja 40 linnaomavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajast. Kuna kandidaate ülesseadvate asutiste seas on rahvaesinduse mõlemad kojad, siis peaks säärane kandidaatide ülesseadmine andma kõigepealt ligikaudu samasuguseid tulemusi, nagu riigipea valimine rahvaesinduse poolt või ka valijameeste kolleegiumi poolt. Teisalt aga kolmanda asutise kohalikkude omavalitsuste esindajatekogu näol kaasa-tõmbamine peab võtma võimaluse, et rahvaesinduse kojad omalt poolt ei saaks üles seada kandidaate, kes võiksid tunduda neist sõltuvatena. Sellega peaks ära hoitama pahed, mis tekivad riigipea valimisel ainult rahvaesinduse poolt või ka valijameeste poolt. Viimati tuleb lisada, et kõik kolm asutist oma koosseisult on kas rahva enda enamuse poolt valitud (Riigivolikogu) või mitmesuguste kutse- ja tegevusalade esindused (Riiginõukogu) või kogu rahva poolt kohaliku elu korraldamiseks ja juhtimiseks valitud esindajate poolt valitud (omavalitsuste esindajatekogu), kusjuures iga asutis oma koosseisult on vastutavalt tegev riigi elu juhtimisel. Sellega peaksid olema ära hoitud pahed, mis rahvaalgatamise korras riigipea kandidaatide ülesseadmisel võiksid esineda. Eriti peaks olema ära hoitud võimalus, et kandidaadi ülesseadmisel ei saaks mõõtuandvad olla välispoliitilised mõjustused, mis rahvaalgatamise korral eriti väiksemas riigis ei ole sugugi võimatud. Sel viisil vabariigi presidendi kandidaatide ülesseadmine peaks kõikide kaalutluste järgi andma kõiki neid kindlustusi, mis riigipea väärivate kandidaatide leidmiseks vajalikud.

Kui vabariigi presidendi kandidaadid on kõigi eelmainitud kolme asutise poolt üles seatud, siis järgnevad valimised.

Valimised erinevad selle järgi, kas on üles seatud kaks või kolm kandidaati või ainult üks kandidaat.

Kui on üles seatud kaks või kolm kandidaati, siis järgneb valimine rahva poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel. Hääletamisel loetakse vabariigi presidendiks valituks kandidaat, kes on saanud kõige rohkem hääli. Kui kandidaadid on saanud ühepalju hääli, loetakse valituks kõige vanem kandidaat. Hääletamine peab toimuma hiljemalt kahekümne päeva jooksul, arvates kandidaatide ülesseadmisest.

Kui on kõigi kolme selleks õigustatud asutise poolt üles seatud ühine ja seega ainult üks kandidaat, siis teoreetiliselt oleks mõeldav, et ka see kandidaat ikkagi pannakse rahvahääletamisele. Nõnda mitmed Rahvuskogus ka soovitasid. Kuid tuleb võtta arvesse, et sel juhul tõsist hääletamist ei saaks olla, sest ei ole valikut mitme kandidaadi vahel. Seetõttu osavõtt valimistest peaks paratamatult jääma üsna väheks, mis aga ei ole soovitatav nii kandidaate ülesseadnud riigi tähtsamate asutiste kui ka kandidaadi kui tulevase riigipea ning seega kogu riigi seisukohalt. Teisalt aga tuleb arvestada, et ainult erakordsetel juhtudel võidakse ja saadakse üles seada ainult üks kandidaat. Need erakordsed juhud on eeskätt tingitud kas sellest, et kandidaat oma omadustelt seevõrra ületab teisi, et lootusetu oleks seada teisi kandidaate, või on poliitiline olustik säärane, et ühe kandidaadi üksmeelne ülesseadmine on riiklikult vajalik. Ühel juhul poleks rahvahääletamine vajalik, sest kandidaadil on selletagi küllaldaselt autoriteeti, teisel juhul aga poleks rahvahääletamine teostatav riiklikkude kaalutluste tõttu.

Järelikult peab nende erakordsete juhtude jaoks leitama teissugune moodus, mis ka on leitud. Nimelt, kui on üles seatud ainult üks kandidaat, siis peetakse Riigivolikogus esimehe kokkukutsel ja juhatusel kõigi kolme kandidaadi ülesseadnud asutise ühine valimiskoosolek. Kui ülesseatud kandidaat sellel valimiskoosolekul salajasel hääletamisel saab poolt vähemalt kolm viiendikku valimiskoosoleku seadusliku koosseisu häältest, siis see kandidaat loetakse vabariigi presidendiks valituks ja rahvahääletamine jääb ära. Kui aga kandidaat hääletamisel saab vähem kui kolm viiendikku eeltähen-datud häältest, siis valimised on luhtunud ning vastavatel asutistel tuleb viibimata uuesti asuda kandidaatide ülessead-

misele. Eelnevast ilmneb, et omaksvõetud valimiskorra kohaselt ühelt poolt kindlustatakse salajase hääletamise kaudu hääletajaile vaba hinnangu võimalus võistlevate kandidaatide suhtes. Teiselt poolt kolme viiendiku häälteenamuse nõudmine tagab omakorda, et tõesti on tegemist harukordse juhuga, eriti kui arvesse võtame, et välismaine praktika ei presidendi valimisel parlamendi poolt ega valimisel valijameeste poolt säärast kõrget enamust ei nõua. Ka ei või unustada, et kõnesoleval koosolekul ei langetata valimisotsust ainult rahvaesinduse liikmete häältega, vaid samal arvul ka rahvale lähedal seisvate omavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajate häältega. Sel viisil ka kõnesoleval erakordsel juhul peaks Eesti vabariigi president olema valitud palju suuremate ja tõhusamate rahvaenamuse tahtmise teostamist kindlustavate vahenditega, kui seda ette näevad tavalised vabariigi presidendi valimisviisid teistes riikides.

Vabariigi presidendi valimisele peab järgnema valitud isikult Riigikogu üldkoosolekul Eesti rahvale pühaliku töötuse andmine sõnastuses, mis Põhiseaduses endas täpselt toodud (§ 41). Töötuse andja ega keegi muu pole seega õigustatud töötuse sõnastust muutma, sest vastasel korral ei ole töötuse andmine põhiseaduspärane akt ja seega mitte õigustjõuline (§ 3). Töötuse andmine on määrava tähtsusega akt. Alles põhiseaduspärase töötuse andmisega loetakse vabariigi president ametisse astunuks (§ 41). Seega mitte valimisest, vaid kõnesoleva töötuse andmisest peale vastav isik muutub vabariigi presidendiks, saades kõik õigused ja kohused, mis selle ametiga seotud ning allpool kirjeldatud.

Vabariigi president valitakse ametisse kuueks aastaks (§ 40, lõige 1). Et ta ametiaeg algab mitte valimisega, vaid pühaliku töötuse andmisega (§ 41), siis järelkult viimasena mainitud töötuse andmisest alates hakkab kulgema vabariigi presidendi ühe ametiaja kestuse kuueaastane tähtaeg. Erandi kuueaastase ametiaja üldreeglist toob sõja aeg. Sõja ajal pikenevad vabariigi presidendi volitused. Volituste pikendamise korral kuulutatakse valimised välja mitte hiljem kui kolme kuu möödumisel, arvates demobilisatsiooni lõpu väljakuulutamist (§ 145).

Ent vabariigi presidendi ametikoht võib vabaneda ka enne kuueaastase ametiaja möödumist, nimelt neljal juhul: 1) vabariigi presidendi ametist loobumisega, 2) surmaga,

3) haiguse või muude takistuste tõttu ametikohuste täitmisel ning 4) kohtu poolt süüdimõistmisega.

Kui vabariigi presidendi ametikoht vabaneb enne tähtaega ametist loobumise või surma tõttu, siis asutakse kohe uue vabariigi presidendi valimisele (§ 46, lõige 2). Ainult sõja ajal valitakse mitte vabariigi president, vaid ta asetäitja, sest sõja ajal vabariigi presidendi valimised lükkuvad edasi samadel alustel, nagu eespool-tähendatud kuueaastase tähtaja lõpu langemisel sõja ajasse (§ 46, lõige 2, ja § 145, lõige 1).

Kui takistused vabariigi presidendi ametikohuste täitmisel on seaduses tähendatud juhtudel järjest kestnud üle kuue kuu, siis võidakse valimiskogu otsusel asuda uue vabariigi presidendi valimisele (§ 46, lõige 2). Uue vabariigi presidendi ametisse astumisega lõpevad senise vabariigi presidendi volitused (§ 41, lõige 2). Kui aga need takistused sõja ajal on järjest kestnud üle kuue kuu, siis asutakse kohe või, kui need takistused järjest kestnud üle ühe kuu, valimiskogu riiklikel kaalutlustel tehtud otsusel võidakse asuda ka enne kuut kuud vabariigi presidendi asetäitja valimisele. Sel juhul valitud vabariigi presidendi asetäitja ametisse astumisega samuti lõpevad senise vabariigi presidendi volitused (§ 46, lõige 3 ja 7).

Kui ametisolev vabariigi president on seatud korras võetud kohtulikule vastutusele, valitakse vabariigi presidendi asetäitja. Sel juhul valitud vabariigi presidendi asetäitja ametisse astumisega senise vabariigi presidendi volitused veel ei lõpe, vaid katkevad kuni õigeksmõistva või kriminaaljälitamatist lõpetava kohtuotsuse seadusjõusse astumiseni. Kui aga kohus mõistab vastutusele võetud vabariigi presidendi süüdi, siis senise vabariigi presidendi volitused lõpevad automaatselt, ametikoht vabaneb enne tähtaega, nagu surma või loobumise korral, ning vastavalt asutakse kohe uue vabariigi presidendi valimisele (§ 45, lõige 2 ja 3, ning § 46, lõige 2).

Vabariigi presidendi asetäitmine toimub kas vabariigi presidendi asetäitja või peaministri kaudu. Põhiseadus tunneb sealjuures vabariigi presidendi ülesannete täitmist selleks eriti valitava asetäitja kaudu ainult kahel juhul: sõja ajal (§ 46, lõige 3) ja kui vabariigi president on tema ametisoleku ajal kohtulikule vastutusele võetud (§ 45, lõige 2). Vastavate erandolukorda võimaldavate normide paigutamine Põhiseadusse on

tingitud puhtotstarbekuse seisukohtadest. Et sõjaolustikus, arvestades kaasaja sõjapidamise viise, ei ole mõeldav korrapärane vabariigi presidendi valimine ja et ka vabariigi presidenti tavaliselt asendav peaminister (§ 46, lõige 1) on sõjaolustikus takistatud vastavaid ülesandeid korrapäraselt täitmast, siis on vastava erandolukorra võimaldamine küllaldaselt põhjendatud. Samasugune vajadus eri korra järele tekib, kui vabariigi president ei saa oma ülesandeid sellespärast täita, et ta on kohtulikule vastutusele võetud, sest peaminister on ametisse kutsutud vabariigi presidendi poolt ja on ka viimase eest poliitiliselt vastutaja (§ 50, 42) ja seega oleks temal presidendi vastutusele võtmise juhul raske täita presidendi ülesandeid.

Vabariigi presidendi asetäitja valitakse erilises valimiskogus, kuhu kuuluvad: peaminister, sõjavägede ülemjuhataja või sõjavägede juhataja, Riigivolikogu esimees, Riiginõukogu esimees ja Riigikohtu esimees. Valimiskogu kutsub kokku peaminister kas omal algatusel või vähemalt kolme valimiskogu liikme nõudmisel, nende hulgas sõja korral sõjavägede ülemjuhataja (§ 46, lõige 4). Valimiskogu koosseisu kindlaksmääramisel on Põhiseaduse vastava normi sisu sõnastamisel püütud eriti arvestada asjaolu, et valimiskogu oleks suuteline igal ajal ja igas olukorras temale pandud ülesannet täitma. Sellekohaselt on valimiskogu komplekteeritud niisugustel ametikohtadel olevaist isikuist, missugused ametikohad on alati ühel või teissugusel kujul täidetud. Seega on vabariigi presidendi asetäitja valimine ja ühtlasi vabariigi presidendi ülesannete täitmine igas mõeldavas olustikus kindlustatud.

Vabariigi presidendi asetäitja volitused algavad pühaliku töötuse andmisega valimiskogu ees ja lõpevad uue vabariigi presidendi ametisse astumisega või, senise vabariigi presidendi vastutusele võtmise juhul, õigeksmõistva või kriminaaljälitamist lõpetava kohtuotsuse seadusjõusse astumisega (§ 46, lõige 5, § 45, lõige 2).

Vabariigi presidendi asetäitjal on kõik vabariigi presidendi ametiga seotud õigused ja kohused, selle erandiga, et senise vabariigi presidendi vastutusele võtmise juhul presidendi asetäitjal ei ole õigust määrata Riigivolikogu uue koosseisu valimisi ega Riiginõukogu uue koosseisu kujundamist (§ 46, 45, lõige 2).

Kui vabariigi presidendi koht on vaba või vabariigi president seaduses tähendatud juhtudel on takistatud oma ametikohuste täitmises ning samal ajal ei ole ka ametis vabariigi presidendi asetäitjat, siis, nagu eespool tähendatud, täidab vabariigi presidendi ülesandeid peaminister, pannes peaministri ülesanded vabariigi presidendi ülesannete täitmise ajaks peaministri asetäitjale (§ 46, lõige 1). Kui neid ülesandeid ei saa täita peaminister, siis astub vastavalt tema asemele peaministri asetäitja. Kui aga ka peaministri asetäitja ei saa täita peaministri ametiga seotud ülesandeid vabariigi presidendi ülesannete alal, siis täidab neid Vabariigi Valitsuse kõige vanem liige (§ 46, lõige 1, § 52, lõige 2).

Vabariigi presidendi ülesandeid täitval peaministril on kõik vabariigi presidendi ametiga seotud õigused ja kohused selle erandiga, et tal ei ole õigust määrata Riigivolikogu uue koosseisu valimisi ega Riiginõukogu uue koosseisu kujundamist (§ 46, lõige 1 ja 6).

§ 3. Vabariigi presidendi üldine õiguslik seisund. Vabariigi presidendi üldine õiguslik seisund on iseloomustatav kahes suunas. Vabariigi presidendi amet toob kaasa: 1) teatavad muutused selles ametis oleva isiku isikuõiguslikus seisundis ning 2) mõõtuandva riigiõigusliku seisundi kogu riigiehituses.

Vabariigi presidendi isikuõiguslik seisund muutub kõigepealt selles mõttes, et vabariigi presidendi amet ei või olla seotud ühegi muu teenistusega ega kutseülesandega (§ 43, lõige 1). Järelikult, igasugused era- kui ka avalikõiguslikud teenistuslikud vahekorrad, milles vastav isik seni asus, purunevad automaatselt selle isiku astumisega vabariigi presidendi ametisse. Ka kahjutasu või muud nõudmised, mis säärasesi vahekorra purunemisest tavaliselt tekkida võiksid, ei saa käesoleval korral aset leida. Põhiseaduse jõud on tugevam, kui ühegi teise seaduse kui ka seaduspärase lepingu eeskiri. Kahelda oleks vaid võinud, kas vabariigi presidendi ametisse astumisega kustuvad ka ta võimalikud volitused rahvaesinduse liikmena, sest ka need volitused tulenevad vahetult Põhiseadusest. Ent need kahtlused kõrvaldatakse Põhiseaduse enda sõnaselge eeskirjaga, mille kohaselt Riigivolikogu liige, kui ta on valitud vabariigi presidendiks, loetakse Riigikogust lahkunuks vabariigi presidendiks valimisega (§ 43, lõige 2).

Vastutasuks selle eest, et vabariigi presidendi ametis olev isik ei saa olla üheski muus teenistuses ega kutseülesandes, kindlustatakse talle vabariigi presidendi ametiaja kestel makstav tasu seadusega, mida võib muuta alles järgneval valimisel valitava vabariigi presidendi kohta. Ühtlasi kindlustatakse talle kui vabariigi endisele kõrgemale funktsionäärile presidendi ametist lahkumisel pension kolme neljandiku suuruses vabariigi presidendi palgast (§ 44), ning isikliku õiguse alusel õigus olla Riiginõukogu liikmeks (§ 84, lõige 2).

Vabariigi presidendi ametiga seotud eriülesanded ja vastutus, mis nende ülesannete täitmine toob, ei võimalda vabariigi presidenti kohtulikule vastutusele võtta tavalises korras. Vastavalt sellele vabariigi presidenti ei saa tema ametisoleku kestel kohtulikule vastutusele võtta muidu kui Riigikogu üldkoosoleku otsusel ning üksnes süütegude eest kõrgema riigivõimu vastu ja riigiäraandmise eest. Ka pärast ametist lahkumist kohtulikule vastutusele võtmine samade süütegude eest kui ka eriõiguse alal toimepandud ametialaste süütegude eest võib toimuda samuti ainult Riigikogu üldkoosoleku otsusel. Vastutusele võtmisi võib algtada ainult Riigikogu seadusliku koosseisu enamusega ning otsustada Riigikogu üldkoosolekul Riigikogu seadusliku koosseisu kolmeneljandikulise enamusega, kuna aga arutamine ja otsustamine allub Riigikohtule (§ 45, lõige 1).

Olles sel viisil selgitanud isikuõiguslikku laadi muutused, mis käivad kaasas vabariigi presidendi ametis olemisega, vaatame nüüd, millisesse riigiõiguslikku seisundisse asetatakse vastav isik kogu riigiehituses.

Rahvaotsuses ning selle järgi ka Põhiseaduse sissejuhatuses (lõige 5) öeldakse, et riigipea „juhib“ riiki. Ent seal samas lisatakse, et see juhtimine toimub riigipea poolt ametisse kutsutava valitsuse ning kahekojalise rahvaesinduse tasakaalustatud koostööl. Järelikult, riigipea ei ole monopolne juht riigis, vaid oma juhtivas ja mõõtuandvas tegevuses ta on teatavas koostöös teiste riigiorganitega. Seda üldist juhtnööri riigipea riigiõigusliku seisundi suhtes püüab Põhiseadus vastavate üksikeeskirjade kaudu teostada kogu riigiehituses.

Vabariigi presidendi kui riigipea seisundist järeldatakse, et ta on riigivõimu ühtluse kandja (§ 38, lõige 1). Sellest ilmneb, et vabariigi president on keskne organ kõikide teiste

võimuorganite seas, sest vastasel korral ta ei seoks ega ühendaks teisi riigivõimu teostavaid organeid, ei oleks „riigivõimu ühtluse kandja“, ühtlasi on ilmne, et ühtluse kandmine ei saa olla tegevusetus, passiivsus, vaid tegevus, aktiivsus, vastavate organite koostöö. Ja tõeliselt see ongi nõnda. Vabariigi president on kaastegev valitsemise, seadusandluse, õigusmõistmise ning riigikaitse alal (§ 48 p. 3, 50, 56 jt.; 65 p. 2, 68 p. 2, 71, 92, 96, 98, 99 jt.; 114, 120; 129, 130 jt.).

Riigipeana ja riigivõimu ühtluse kandjana vabariigi president enda isikus esindab seda ühtlust. Seepärast vabariigi presidendist kui riigipea ja riigivõimu ühtluse kandjast asjalikult järeldatakse, et ta on riigi esindaja (§ 38, lõige 2). See esindamine ei ole piiratud, järelkult toimub nii riigi sees kui väljaspool. Seepärast vabariigi president nimetab eriti vabariigi esindajad välisriikidesse ja võtab vastu välisriikide esindajad, samuti sõlmib ja ratifitseerib lepinguid välisriikidega (§ 39 p. 1, 101).

Rahvaotsuse ning Põhiseaduse sissejuhatuse järgi riigipea juhhib küll riiki, kuid koostöös teiste tähtsamate riigiorganitega. See koostöö ei ole mõeldav ilma, et vabariigi presidendi tegevus poleks õiguslikult seotud teiste vastavate organite tegevusega. Üldreeglina kõik vabariigi presidendi otsused ja muud aktid on kehtivad ainult siis, kui nad kannavad vabariigi presidendi allkirja ja ühtlasi ka peaministri ning asjaomase ministri kaasallkirja. Nende otsuste ja aktide eest vastutab Vabariigi Valitsus poliitiliselt ja kaasallkirja andnud ministrid ka ametialaliselt, eriti kandes vastutust selle eest, et otsus või akt oleks kokkukõlas Põhiseadusega ja seadustega (§ 42, lõige 1). Riigikaitse ja relvastatud jõudude alal vabariigi presidendi poolt antud ja Põhiseaduses loendatud aktid kannavad peale peaministri ja asjaomase ministri kaasallkirja ka veel sõjavägede ülemjuhataja või sõjavägede juhataja allkirja (§ 134). Sel viisil vabariigi president on oma tegevuses seotud kõige lähemasse koostöösse Vabariigi Valitsusega ja osalt ka sõjaväe kõrgemate juhtidega.

Erandina üldreeglist ainult vabariigi presidendi teatavad toimingud ei vaja eelmainitud kaasallkirju. Need on otsused ja aktid, mida vabariigi president teeb Põhiseaduse järgi nn. erioigusel (§ 42, lõige 2). Sealjuures vabariigi presidendi erioigusel teostatavad toimingud on Põhiseaduses sõnaselgelt

tähendatud (§ 39 p. 3, 5, 6, § 47, 50 57, 84 p. 3, 109, 114, 129 ja 141).

Riigipeana ning riigivõimu ühtluse kandjana ja riigi esindajana teotsemine ei saa toimuda ainult teotseja suva järgi. Vastasel korral muutuks riik teotseja vaba suva ja käsutuse esemeks. Seepärast Põhiseadus määrab suuna, milles see teotsemine peab toimuma. Vastavalt määratakse, et vabariigi president hoolitseb riigi välise puutumatus ja sisemise julgeoleku ning riigi ja rahva üldise heaolu ja õigusliku korra säilitamise eest (§ 38, lõige 2). Samas suunas kohustatakse vabariigi presidenti ka pühaliku töötuse sõnastusega, mille järgi ta pühalikult töötab vankumata kaitseda Eesti Vabariigi Põhiseadust ja seadusi, õiglaselt ja erapooletult teostada temale antud võimu ja ustavalt täita oma kohuseid kõigi oma võimetega ja parema arusaamisega Eesti Vabariigi ja rahva kasuks (§ 41). Sel viisil vabariigi president on küll riigipeana riigivõimu ühtlustaja, kuid ühes sellega ka Põhiseadusega määratud suurim ja kohustatuim riigi ja rahva teenija.

§ 4. Vabariigi presidendi õigused ja kohused valitsemise alal. Vabariigi presidendi seisundit valitsemise alal iseloomustab kõigepealt see, et tema nimetab ametisse ja vabastab ametist Vabariigi Valitsuse või selle üksiku liikme. Seejuures peaministri ametist vabastamisega lahkub ametist kogu Vabariigi Valitsus, kuna üksiku liikme ametisse nimetamine ning ametist vabastamine toimub peaministri ettepanekul (§ 50). Peaministri ettepanekul nimetab vabariigi president ministrite seast peaministrile asetäitja (§ 52, lõige 2). Ministrid nimetatakse ametisse tavaliselt vastavate ministeeriumide juhtimiseks, kuid vabariigi president võib määrata ametisse ka ministreid, ilma et nende juhtimisele mõni ministeerium kuuluks. Kui aga minister haiguse või muude takistuste tõttu oma ülesandeid ajutiselt ei saa täita, siis vabariigi president peaministri ettepanekul paneb tema ülesanded mõnele teisele ministrile (§ 53, lõige 2, 3). Peale selle vabariigi president määrab ametisse ja vabastab ametist Vabariigi Valitsuse juures oleva riigikantseleid juhtiva riigisekretäri (§ 57, lõige 1), samuti kõrgemaid riigiametnikke ning vabariigi presidendi enda juures oleva ametkonna juhtivad jõud (§ 39, p. 2 ja 3).

Eelnevast nähtub, et valitsemisorganisatsiooni ülemate organite isiklike koosseisude määramisel on vabariigi presidendil täita tähtis ülesanne, ilma tema tegevuseta valit-

semisaparaat ei saa üldse tegevusse astuda. Aga mitte vähem tähtis pole vabariigi presidendi tegevus ka jooksvate valitsemisülesannete teostamisel.

Nimelt kõigis tähtsamates riigi ja rahva ellu puutuvates küsimustes vabariigi president ja Vabariigi Valitsus on kutsutud koostöösse. Vastavalt sellele Vabariigi Valitsus teeb esitisi vabariigi presidendile tema võimkonda kuuluvates asjades, välja arvatud tema erioigusel otsustamisele tulevad küsimused, ning teisalt Vabariigi Valitsus teeb vajalikke korraldusi vabariigi presidendi otsuste täitmiseks (§ 48, p. 3, 4). Neil oludel vabariigi president peab olema alalises koostöös Vabariigi Valitsusega. Seepärast on mõistetav, et ta võib olla Vabariigi Valitsuse istungil ja sel juhul juhatada seda istungit, Vabariigi Valitsuselt ja igalt ta liikmelt nõuda ettekandeid nende võimkonda kuuluvais asjus ning kutsuda nõupidamisele Vabariigi Valitsust ja selle liikmeid (§ 55, lõige 1, § 56).

Rahvaotsuse kui ka Põhiseaduse sissejuhatuse järgi Vabariigi Valitsus ning kahekojaline rahvaesindus peavad olema tasakaalustatud koostööl. See tasakaalustamine mõlema võimuorgani vahel lasub eeskätt vabariigi presidendi õlgadel. Nimelt Riigivolikogu võib seatud korras oma seadusliku koosseisu enamusega avaldada umbusaldust Vabariigi Valitsusele (§ 59, lõige 1, 2). Sellega on rahvaesinduse ja Vabariigi Valitsuse vahel tekkinud konflikt, mida tuleb lahendada vabariigi presidendil.

Kolme päeva jooksul, arvates umbusalduse avaldamisest, vabariigi president võib konflikti lahendada kas 1) vabastades ametist Vabariigi Valitsuse või konflikti tekitanud üksiku Vabariigi Valitsuse liikme, või 2) määrates Riigivolikogu uue koosseisu valimised, või 3) lastes umbusalduse küsimust veel kaaluda, andes selle küsimuse otsustamiseks Riiginõukogule, kes peab langetama otsuse järgmisel koosolekul pärast Riigivolikogu otsuse saamist (§ 59 p. 3).

Kui Riiginõukogu oma seadusliku koosseisu enamusega ühineb Riigivolikogu otsusega, siis vabariigi president võib kas 1) määrata Riigivolikogu uue koosseisu valimised ja Riiginõukogu uue koosseisu kujundamise või 2) vabastada ametist Vabariigi Valitsuse või tema üksiku liikme.

Kui aga Riiginõukogu ei ühine Riigivolikogu otsusega, siis vabariigi president võib kas 1) vabastada ametist Vabariigi Valitsuse või tema üksiku liikme või 2) määrata Riigi-

volikogu uue koosseisu valimised (§ 59, lõige 4). Riigivolikogu uue koosseisu valimiste või Riigivolikogu uue koosseisu valimiste ja Riiginõukogu uue koosseisu määramisega vabariigi president pöördub rahva poole konflikti lahendamise korraldamiseks. Sel teel ilmnenu rahvatahte vastavalt tuleb vabariigi presidendil talitada. Sellekohaselt määrab ka Põhi-seadus, et kui Riigivolikogu uus koosseis seitsme päeva jooksul pärast kokkutulekut avaldab seatud korras umbusaldust samale Vabariigi Valitsusele või selle liikmele, kellele umbusaldust avaldati varem, siis vabariigi president peab vabastama ametist umbusalduse osaliseks saanud Vabariigi Valitsuse või selle üksiku liikme ning ametisse nimetama uued. Kui Riiginõukogu vabastatava valitsuse suhtes Riigivolikogu otsusega eespooltähendatud juhul ei ühinenud ja järelkult seda valitsust toetas, siis vabariigi president rahva avaldunud tahte kohaselt senise Vabariigi Valitsuse või selle üksiku liikme ametist vabastamisega ühtlasi peab määrama ka Riiginõukogu uue koosseisu kujundamise (§ 59, lõige 5).

Eelnevast ilmneb, et vabariigi president on mitte üksnes otsustavalt tegev valitsemisaparaadi kujundamisel ja otsustavalt kaastegev selle aparadi tegevuses, vaid ühtlasi tasakaalustaja valitsemisvõimu teostava organi ning seadusandliku organi — rahvaesinduse — vahel. Seejuures vabariigi president on kutsutud oma ülesannet teostama seoses rahvatahte selgitamisega, ning sel viisil riigivõimu ühtluse kandjana olema koostöös rahvaga ja rahva tahte kohaselt tasakaalustama koostööd Vabariigi Valitsuse ja kahekojalise rahvaesinduse vahel.

§ 5. Vabariigi presidendi õigused ja kohused seadusandluse alal. Seadusandluse alal on kõigepealt iseloomustav, et vabariigi president on lähedalt kaastegev seadusandlike asutiste koosseisude kujundamise protsessis. Nimelt vabariigi president võib määrata Riigivolikogu uue koosseisu valimised ning Riiginõukogu uue koosseisu kujundamise enne tavalise viieaastase tähtaja möödumist, kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused (§ 68, 86), eriti eespool juba kirjeldatud konflikti korral Vabariigi Valitsuse ja rahvaesinduse vahel (§ 59). Ühtlasi vabariigi presidendil on õigus oma erioigusel nimetada Riiginõukogu kümme liiget (§ 84 p. 3).

Veel lähemalt vabariigi president on kaastegev seadusandlike asutiste tegevuse korraldamisega. Nimelt pärast Riigi-

volikogu uusi valimisi vabariigi president kutsub Riigivolikogu kokku korraliseks istungjärguks hiljemalt kahe nädala kestel pärast valimiste tagajärgede väljakuulutamist ning tema nõudmisel peab igal ajal kokku kutsutama Riigivolikogu erakorralisteks istungjärgudeks (§ 71, lõige 1, 2). Riigivolikogu istungjärgud lõpetab vabariigi president ning ainult Põhiseaduses tähendatud eriaegadel ja tähtaegadel ta ei või seda teha (§ 71, lõige 3). Vabariigi presidendil on õigus katkestada Riigivolikogu korralisi kui ka erakorralisi istungjärke, seejuures ainult üks kord istungjärgu kestel kuni kahe nädalani (§ 71, lõige 4). Tema nõudmisel aga peab kokku kutsutama Riigivolikogu üksikud komisjonid ka Riigivolikogu istungjärgude vaheajal (§ 71, lõige 6). Erandina eeltoodud üldreeglist võib vaheajal, arvates Riigivolikogu koosseisu volituste viieaastase kestuse möödumisest või vabariigi presidendi poolt Riigivolikogu uue koosseisu valimiste määramisest kuni Riigivolikogu valimiste tagajärgede väljakuulutamiseni, Riigivolikogu kokku kutsuda istungjärgudeks ainult vabariigi presidendi nõudmisel, kes sel puhul määrab ka nende istungjärgude päevakorra ja lõpetamise (§ 72). Kõik eeltoodu käib ühtlasi Riiginõukogu kohta (§ 87). Siin lisandub, et ka Riigikogu üldkoosolek peab kokku kutsutama vabariigi presidendi nõudmisel või tema seletuste ärakuulamiseks (§ 65, lõige 2, § 66, lõige 1).

Riigikogu poolt antavate seaduste suhtes on kõigepealt tähelepanev, et Vabariigi Valitsuse poolt seaduste algatamine vajab vabariigi presidendi teadmist, samuti Riigivolikogu poolt algatatud eelnõud, mis tingivad riigi tulude ja kulude eelarves uute kulusummade sissevõtmist või tulude vähendamist või kustutamist (§ 92, lõige 1, 2). Riigikogu poolt vastu võetud seadused kuulutab välja vabariigi president, mistõttu ükski seadus ei hakka kehtima ilma vabariigi presidendi väljakuulutamisetähtaegadeta (§ 98, 100). Seejuures vabariigi presidendile kuulub nn. edasilükkava ehk suspensiivse veto õigus. Vastavalt ta võib riiklikudel kaalutlustel jätta välja kuulutamata temale esitatud seaduse, andes selle ühes põhistatud otsusega kolmekümne päeva jooksul, arvates seaduse kättesaamisest, Riigikogule uueks arutamiseks ja otsustamiseks. Ainult siis, kui seadus uuel arutamisel ja otsustamisel võetakse Riigikogus seatud korras uuesti ja muutumatult vastu, on vabariigi president kohustatud seaduse välja kuulutama (§ 96).

Nagu tavaliselt seaduseelnõud, nõnda ka Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule vastuvõtmiseks esitatud iga-aastane riigi tulude ja kulude eelarve-ettepanek ning riigi laenude tegemise ettepanek vajab vabariigi presidendi teadmist, kusjuures vabariigi president võib nõuda laenude tegemise otsustamist Riigikogu üldkoosolekul (§ 103 p. 2, 107). Riigikogu poolt vastuvõetud laenude tegemine esitatakse väljakuulutamiseks vabariigi presidendile, kellel aga sel juhul puudub vetoõigus (§ 106).

Erandina eeltoodud üldreeglid on vabariigi presidendil õigus olla tegev normiandluse alal veel kahes erisuunas. Ta on õigustatud ühelt poolt kehtima panema määrusi ja dekreete ja teiselt poolt õigustatud otseselt pöörduma rahva poole, et teada saada teatavais küsimuis rahva enamuse seisukohti Põhiseadusega selleks määratud korras.

Vabariigi president võib anda kokkukõlas seadustega määrusi, kusjuures vastavate määruste alused ja ulatus ei tarvitse seaduses olla ette nähtud (§ 39 p. 4, § 54). Riigikogu istungjärkude vaheajal ta võib edasilükkamata riikliku vajaduse korral anda ka seadusi dekreedina. Seejuures Põhiseadus loendab täpselt seadused ja laialdased eriküsimuste alad, mida dekreeidi andmise korras korraldada ei saa (§ 99).

Rahva poole pöördumise ehk plebistsiidi korras võib vabariigi president Riigikogu üldkoosoleku juhatuse nõusolekul esitada teatava küsimuse rahvale otsustamiseks rahvahääletamise korras, kui ta riigi huvides tähtsas küsimuses peab tarvilikuks teada saada rahva seisukohta. Selles korras ei või otsustamisele tulla Põhiseaduse muutmisse, maksudesse, riigikaitsesse, välislepinguisse ja riigi rahalistesse kohustustesse puutuvad küsimused (§ 98). Põhiseaduse muutmise suhtes on aga vabariigi presidendil isiklikult algatamisõigus. Pärast algatatud eelnõu vastuvõtmist Riigikogu poolt on ta kohustatud määrama Riigivolikogu uue koosseisu valimised ja Riiginõukogu uue koosseisu kujundamise. Seatud korras vastuvõetud Põhiseaduse muutmise seaduse kuulutab välja vabariigi president (§ 146, 148, 150, lõige 2). Riigikogu poolt seatud korras vastuvõetud Põhiseaduse muutmise seaduse võib aga vabariigi president anda ka rahvale otsustamiseks rahvahääletamise korras. Samuti võib vabariigi president rahvahääletamisele panna tema enda poolt algatatud Põhiseaduse muutmise eelnõu, kui Riigikogu eelmine koos-

seis on selle vastu võtnud, kuid järgnev koosseis ei ole seatud ajal teinud (§ 148). Kui aga Riigikogu vabariigi presidendilt poolt algatatud eelnõu seatud tähtajal vastu üldse ei ole võtnud või on selle tagasi lükanud, siis võib vabariigi president rahvahääletamise korras pöörduda rahva poole põhimõttelise küsimusega sama eelnõu kohta, kusjuures jaatava rahvaotsuse korral see otsus kuulub Põhiseadusega määratud korras teostamisele (§ 149).

Sel viisil vabariigi president on seadusandluse alal üldreeglina oluliselt tegev kontrollijana (vetoõigus), erandlikult võib aga ka ise Põhiseadusega määratud ulatuses anda kohustavaid norme ilma rahvaesinduseta (määrused, dekreedid) või pöörduda rahva poole rahvahääletamise korras küsimuse otsustamiseks (rahvahääletus ja plebistsiid). Kõigil neil juhtudel vabariigi president aga talitab mitte erioigusel, vaid tavalises korras, s. o. koostöös Vabariigi Valitsusega.

§ 6. Vabariigi presidendil ülesanded õigusliku korra kaitse alal. Riigivõimu ühtluse kandjana vabariigi president on kohustatud hoolitsema õigusliku korra säilitamise eest (§ 38, lõige 2). Vastavalt ta peab kõigepealt kinni pidama Põhiseadusest, nõnda et see oleks tema tegevuses vankumatuks juhendiks (§ 3, lõige 2). Ühtlasi ta peab vankumatult kaitsema Põhiseadust ja seadusi (§ 41, lõige 1).

Õigusliku korra ja põhiseaduslikkuse ning seaduslikkuse kaitsejana on vabariigi presidendil eriti ülesandeks teostada valvet riigi- ja muude avalikõiguslikkude asutiste tegevuse järele (§ 39, p. 5). Seda ülesannet ta ei suuda täita üksinda. Seetõttu vabariigi presidendil juures on õiguskantsler, kelle otseseks ülesandeks ongi just valvamine riigi- ja muude avalikõiguslikkude asutiste tegevuse seaduspärasuse järele. Õiguskantsler annab aru oma tegevusest, leitud puudustest ja tehtud korraldustest vabariigi presidendile (§ 47).

Ent vabariigi presidendil lasuv valve riigi- ja muude avalikõiguslikkude asutiste tegevuse üle haarab eriti ka viimaste majanduslikku tegevust ja riigi eelarve täitmist. Seetõttu vabariigi presidendil vastav valve on seoses riigikontrolli ülesandega (§ 108). Vastavalt sellele vabariigi president on seatud korras otsustavalt tegev riigikontrolõri ametisse seadmisel ja ametist vabastamisel (§ 109). Riigikontrolli riigikontrolõri juhtimisel on küll oma tegevuses seaduse alusel iseseisev, kuid riigikontrolõr esitab aruanded kontrolli teos-

tamise ja selle tagajärgede kohta vabariigi presidendile, nagu ka riigi eelarvet otsustavale rahvaesindusele (§ 109, 110).

Rahvaste kauaaegsete kogemuste järgi ei ole siiski sobiv, et üksikjuhtude suhtes seaduslikkuse üle lõplikuks otsustajaks oleks keegi muu kui sõltumatu kohus. Vastavalt sellele on õigusemõistmine tehtud ülesandeks oma tegevuses sõltumatutele kohtutele (§ 112). Samal ajal ei ole katkestatud ka side vabariigi presidendi ja kohtute vahel. Nii kuulub vabariigi presidendile riigikohtunikude ja muude kohtunikude ametisse nimetamine selleks seatud korras (§ 114). Teiselt poolt võib vabariigi president üksikuil isikuil kohtute poolt määratud ja jõustunud karistusi armuandmise teel erioigusel kustutada või kergendada või neid karistuse tagajärgedest vabastada. Ainult Vabariigi Valitsuse liikmete ja riigikontrolöri suhtes nende ametialalise tegevuse alal aset leidnud vääratuste puhul on vabariigi presidendi armuandmise õigus piiratud Riigikogu üldkoosoleku vastava esitise (§ 120).

§ 7. Vabariigi presidendi õigused ja kohused riigikaitse alal. Riigipeana ja riigivõimu ühtluse kandjana peab vabariigi president hoolitsema riigi välise puutumatus ja sise- ja julgeoleku eest (§ 38). Seetõttu vabariigi president on riigikaitse ja relvastatud jõudude kõrgemaks juhiks ning peab riigikaitseks rakendama seaduse alusel kõik jõuallikad (§ 129).

Sõjaväeline korraldus vajab keskendatud võimu. Seetõttu vabariigi president nimetab ametisse sõjavägede ülemjuhataja või sõjavägede juhataja, kusjuures sõjavägede ülemjuhataja annab aru ja vastutab oma tegevuse eest ainult vabariigi presidendi ees (§ 129, 135, 138, 141). Riigikaitse korraldamise puutuvate küsimuste igakülgselt läbikaalumiseks on vabariigi presidendi kui riigikaitse kõrgema juhi juures nõuandvaks organiks riigikaitse nõukogu (§ 142).

Riigipeana ja riigikaitse kõrgema juhina vabariigi president kuulutab oma otsusega välja mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni. Riigikogu üldkoosoleku otsuse alusel või Põhiseaduses ettenähtud juhtudel ka seda otsust ootamata kuulutab ta sõja ning sõlmib rahulepingud (§ 132).

Riigikaitse erivajadusist tingituna on vabariigi presidendil õigus, erandina vastavatest üldreeglitest, anda seaduses tähendatud alusel riigikaitse ja relvastatud jõududesse

puutuvaid seadlusi ja määrusi (§ 131). Need erilised õigused avalduvad ulatuslikumalt sõjaolustikus. Nii võib vabariigi president: 1) sõja ajal nõuda, et Riigikogu üldkoosoleku otsustada antaks kõik riigikaitse vajadusest tingitud kiireise-loomulised Riigikogu võimkonda kuuluvad küsimused (§ 66, lõige 2); 2) sõja ajal nõuda Riigivolikogu istungjärkude lõpetamist seatud tähtaegadest kinni pidamata, kusjuures ainult tema nõudel või nõusolekul ning tema poolt määratud päevakorraga võidakse kokku kutsuda Riigivolikogu era-korralisi istungjärke (§ 73); 3) mobilisatsiooni väljakuuluta-misest või sõja algusest kuni demobilisatsiooni lõpu välja-kuulutamiseni anda riigikaitse ja relvastatud jõudude korral-damise ja juhtimise alal seadusi dekreedina ka Riigikogu istungjärkude ajal (§ 130); 4) mobilisatsiooni väljakuuluta-misest alates otsustada sõjapidamiskulude eelarve ning sõja-pidamiskuludeks vajaduse korral sise- ja välislaenude tege-mise. Sõjapidamise huvidest tingitult on teiselt poolt vaba-riigi president kohustatud sõja ajal Vabariigi Valitsuse või tema üksiku liikme ametist vabastamisel või ametisse kutsu-misel ära kuulama sõjavägede ülemjuhataja arvamuse (§ 140).

Riigi sisemise julgeoleku huvides (§ 38, lõige 2) võib vaba-riigi president riikliku vajaduse korral kuulutada välja selle-kohase seaduse alusel kogu riigis või selle üksikuis osades kaitseesisukorra. Vabariigi presidendi vastava otsuse jõusse jäämiseks on aga vaja Riigikogu üldkoosoleku otsust (§ 144). Kui kaitseesisukord on kuulutatud välja kogu riigis, siis võib vabariigi president Riigikogu nõusolekul vabariigi presidendi, Riigikogu ja omavalitsuste esinduskogude valimised edasi lükata kuni kaitseesisukorra lõppemiseni kogu riigis, või riigi mõnes osas (§ 145, lõige 2).

Käendaja vastutuse ulatusest.

I. Tjutrumov.

Vaieldavate küsimuste hulka tsiviilõiguse alal kuulub teiste seas ka küsimus käendaja vastutuse ula-tusest, eriti peavõla tühisuse korral, kus käenduse ülesandeks ongi tagada seda võlga. Mis on käendusleping, seda ei selgita seadusandlus iga kord mitte küllaldase

täpsusega ja seepärast ka praksis sageli võimaldab nende definitsioonide ebatäpset esiletoomist. Nii näiteks *ex-Vene* Tsiviilseadustiku eelnõu koostajad andsid järgmise käenduslepingu definitsiooni: „Käendaja kohustub käenduslepinguga teise isiku ees sooritama kohustuse, kui see isik ise ei täida seda kohustust.“ Ei ole kahtlust, et see definitsioon pole mitte täiesti täpne, sest kui käendaja ise peab sooritama selle kohustuse, mille täitmise eest ta andis käenduse kreditori ees, siis enamikul juhtudel see oleks teostamatu. Nii loob näitena Issatšenko¹ juhtumi, kus käendajat tuleks sundida maalima pilti, mille valmistamiseks kohustus võlgnik, kuid ei täitnud enda peale võetud kohustust. Õigema käenduslepingu definitsiooni annab *ex-Vene* Senat, öeldes, et „käenduslepinguga üks või mitu isikut võtavad endale vastutuse juhaks, kui isik, keda käendatakse, osutub korratuks“². Kahtlemata vastab Senati poolt antud definitsioon rohkem käenduse loomule, sest tegelik, käendusega tagatud kohustuse täitmine on vahel võimalik ainult võlgniku enda poolt, käendaja vastutus aga võib — kohustuse mittetäitmise korral võlgniku poolt — avalduda ainult kahjude heastamises. Ja just seepärast ei saagi *ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõus³ antud käenduslepingu definitsiooni pidada küllalt täpseks. Teisest küljest, vaadeldes käendaja vastutuse ulatuse küsimust, ei saa märkimata jätta ka käenduse kui kõrvalkohustuse iseloomu, sest ta eeldab peavõla olemasolu, mida ta peab tagama, kusjuures pole oluline, missugune see kohustus on, sest üldreeglina iga sugust kohustust võib käendusega tagada. See seisukoht on väljendust leidnud ka kassatsioonipraksises⁴.

On võimalik endale võtta käendaja kohustust mitte ainult peavõlgniku eest, vaid ka käendaja eest ning see vastab täiel määral käenduse otstarbele, kindlamini tagades esialgse käendaja korralikkust. Ja kuigi mõnedes seadusandlustes⁵ seaduses endas on tähendatud, et võib endale võtta käendust

¹ V. L. ja V. V. Issatšenko, Objazatelstva po dogovoram, II k., 1. vihk, lk. 15—16.

² *Ex-Vene* Senati otsus 1869. a. nr. 504.

³ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu art. 2548.

⁴ Senati otsused 1869. a. nr. 504, 1878. a. nr. 66, 1889. a. nr. 4 jt.

⁵ BES § 4515; *Code civil* art. 2014; Itaalia tsiviilseadustik art. 1901; Saksi tsiviilseadustik § 1450; ZGB art. 497.

mitte üksnes peavõlgniku eest, vaid ka tema käendaja eest, siis sisult on seesugune lause seaduses ülearune, sest ta tuleb iseenesest üldreeglist, et iga sugust kohustust võib käendusega tagada.

Sellest samast üldreeglist tuleb veel ka see seisukoht, et käenduse esemeks võivad olla ka tingitud ja tulevased kohustused. Kuid et see küsimus võib praksises tekitada mõningaid kahtlusi, siis mõned seadusandlused⁶ selliste kahtluste kõrvaldamiseks on pidanud vajalikuks seaduses endas märkida, et käenduse esemeks võivad olla isegi tingitud ja tulevased kohustused.

Ka on käendus võimalik mitte üksnes kohustuste puhul, mis rajatud lepingule, vaid ka kohustuste puhul, mis tekkinud süüteoga põhjustatud kahjude heastamise korral. Kui käendus on antud tulevase võla suhtes, siis tekib ta alles koos peavõlga⁷. Peale selle on *ex-Vene* Senati tegeluse kohaselt⁸ võimalik, et käendus antakse võlakohustuse tagamiseks, mis edasi antud blankopealdisega. Seega pole seaduse järgi mingisugust tähendust asjaolul, et käendus on antud võla kindlustuseks, kus kreditor on teadmata⁹.

BES § 4515 ettenähtud juhtumil aga, kui käendaja eest vastutab teine käendaja, viimasel pole kaaskäendaja õigusi, vaid peakäendaja (*fidejussor principalis*) esineb peavõlgniku suhtes käendajana, oma vahekorras ülemalseisva käendajaga on ta aga ise peavõlgnik ja seega käendaja kohustus on ülemalseisva käendaja jaoks peavõlg, mis määrab ka tema kohustused¹⁰. Sealjuures on samuti võimalik, et käendus pole antud mitte peavõla kohta täies ulatuses, vaid ainult võla osa tagamiseks¹¹.

Eriti vaieldavate küsimuste hulka käesoleval alal kuulub küsimus käenduse jõust ja tähendusest käendusega tagatud peakohustuse tühisuse korral. Asi

⁶ BGB § 765; ZGB art. 492; Saksi tsiviilseadustik § 1454; BES § 4507. Vt. ka Laurent, Principes du droit civil, t. XXVIII, § 130, ja Pont, Les petites contrats, t. II, § 28.

⁷ Windscheid, Pandecten, II, § 477; Erdman, System des Privatrechts, IV, lk. 464.

⁸ *Ex-Vene* Senati IV depart. otsus 13. märtsist 1886. a.

⁹ Zwingmann, VIII k., nr. 1670, V k., nr. 867.

¹⁰ L. 27 § 4-de fidejuss. 46, 1. Vt. Arndts, Pandecten, § 354.

¹¹ BES § 4507.

seisab selles, et käendus kui kõrvalkohustus (*obligatio accessoria*) alati eeldab peakohustuse olemasolu, mida ta tagab, ja sõltub temast kui lisasuhe. Juba rooma õigus sisaldas sätet, et juhul, kui peavõlg osutub tühiseks algusest peale või muutub tühiseks hiljemini, siis on tühine või muutub tühiseks ka käendus. Kui aga peavõla sisu hiljemini muutub või suureneb (näit. peavõlgniku süü läbi või viivituse korral), siis käendaja vastutab ka selle eest. Vastupidi, peavõla laienemine, mis rajatud erilepingule (näit. peavõlgnik lubab maksta protsente või leppetrahvi), ka rooma õiguse järgi puudutab käendajat vaid sel juhul, kui tema käendus oli antud ka seesuguse laienduse puhuks¹².

Seepärast, kui peakohustus on kehtetu, siis pole olemas käendust.

Ex-Vene Senat oma otsustes mitmel puhul¹³ seletas, et peakohustuse kehtimatuse korral pole käendusel juriidilist jõudu. Samasugust vaadet leiame ka välismaa seadusandlustes. Nii näiteks Prantsuse *Code civil* sisaldab sätet, et käendus on võimalik ainult kohustuste puhul, millel on seaduslik jõud¹⁴. Samasugune norm leidub ka Itaalia tsiviilseadustikus¹⁵. Saksa tsiviilseadustikus¹⁶ on olemas norm, et käendaja võib keelduda kreditori rahuldamisest, seni kui peavõlgnikul on õigus vaielda selle toiminguga kehtivuse vastu, millele on rajatud tema kohustus.

Üldse juriidiliste suhete lahendamisel, mis tekkinud käendusest, on vaja silmas pidada käenduslepingu kui lisalepingu tähendust, mille saatuse on tihedalt seotud tagatava pealepingu saatusega. Seega pealepingu kehtimatuse korral on kehtetu ka käendus, mistõttu näiteks juhul, kui käendaja rahuldab kreditori kehtimatu lepingu järgi, ei või ta nõuda kahjutasu võlgnikult, sest lepingu kehtimatuse korral ei lasunud võlgnikul ju mingisugust kohustust, ning käendaja võib seesugusel juhtumil nõuda kreditorilt ainult sammatud rahuldamise tagasisammamist, sest et rahuldamisest puudus seaduslik alus.

¹² Baron, *Sistema rimskago graždanskogo prava*, III vihk, § 259 ja ka § 191.

¹³ Senati otsused 1869. a. nr. 504, 1873. a. nr. 595, 1892. a. nr. 67 jt.

¹⁴ *Code civil* art. 2012.

¹⁵ Itaalia tsiviilseadustik art. 1899.

¹⁶ BGB § 770.

Samasugune on ka BES seisukoht¹⁷, mille järgi käendus eeldab tõeliselt tunnustatud peakohustuse olemasolu. Siiski peakohustuse kehtimatus võib vabastada käendajat ainult sel juhul, kui ta lepingusse astudes ei teadnud lepingu kehtimatusest, sest lepingusse käendajana astudes tal oli kavatsus vastutada kohustuse eest, mille peab täitma võlgnik, kuid ei täitnud. Kui aga selgub, et ka võlgnik ei ole kohustatud täitma kohustust, mille puhul käendaja võttis endale täiendava vastutuse, siis ka käendajat ei saa sundida kandma seesugust vastutust¹⁸.

Hoopis teissugust juriidilist tähendust omab juhtum, kui on endale võetud käendus kohustuse eest, mille kehtimatus kindlasti oli teada. Ja siin pole oluline, kas on tegemist tühisuse või vaieldavusega. Kui käendaja teadlikult võtab endale vastutuse kehtimatu kohustuse eest, mida peavõlgnik pole kohustatud täitma, siis sellisele käendusele ei saa keelata juriidilist tähendust, olgugi et seesugune kokkulepe ei ole käendus selle sõna tehnilises mõttes, vaid tema õiguslik loomus tuleb sellest juriidilisest toimingust, millele ta rajatud. Ja kuigi ka BES järgi, kui isik teades, et peakohustus on kehtimatu ja regress peavõlgniku vastu pole võimalik, siiski võtab endale käenduskohustuse, sooviga tagada kreditori võimaliku kahju puhul, siis seesugust käendust ei tule vaadelda kui lisakohustust, mis jõu ja kehtivuse poolest sõltub peakohustusest, vaid kui täiesti iseseisvat, helduse motiividele rajatud juriidilist akti, mille täitmist kreditor võib nõuda vaatamata peakohustuse kehtimatusele¹⁹.

Kuid on olemas vaade, et ka peakohustuse teadaoleva kehtimatuse korral käendus võimalik on. Eriarvamused on aga ka siin olemas, kuna ühed lubavad käenduse endale võtnud isiku vastutust peavõla igasuguse teadaoleva kehtimatuse korral, teised aga arvestavad teadaolevat kehtimatust ainult sel juhul, kui selle aluseks on teatavad asjaolud. Näiteks lähevad selles küsimuses lahku ka *ex-Vene* Tsiviilseadustiku eelnõu ja *ex-Vene* Senati seisukohad.

¹⁷ BES § 4507.

¹⁸ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu prof. I. Tjutrjumovi väljandes, II k., lk. 1179.

¹⁹ Seuffert's Archiv, XXVII k., nr. 129.

Senati otsuste järgi käendusel pole peakohustuse kehtimatuse puhul juriidilist jõudu, eelnõu aga tunnustab käendaja vastutust ainult seesuguse peakohustuse kehtimatuse korral, mis tingitud võlgniku teovõimetuselt ja isegi mitte igasugusest teovõimetuselt²⁰, vaid ainult seesugusest, mis rajatud võlgniku alaeasusele. *Ex-Vene* Tsiviilseadustiku eelnõu koostajate arvates väärrib alaealise kohustuse eest käendamine seaduses otsest normimist kui juhtum, mis tegelikus elus võrdlemisi sageli esineb²¹.

Mõned seadusandlused, vaadeldes käendaja vastutust võlgniku alaeasuse korral, räägivad siin vastutuse iseseisvast tähendusest, kuid seisukoht, et käendaja sel juhul vastutab kui iseseisev võlgnik, on selge selletagi. Alaealise käendaja, olles rahuldanud kreditori, omab regressiõigust alaealise vastu vaid sel määral, kui võrra alaealise poolt lepingu alusel saadud varaväärtus lepingu kehtimatuks tunnistamise korral on läinud alaealise seadusliku esindaja kätte või on säilinud alaealise enda varanduses või jälle on kasutatud alaealise enda huvides.

Teissugusest peavõla kehtimatusest räägib *Saksi* tsiviilseadustik²², kus tunnustatud käendus isiku poolt, kes teadlikult lubanud vastutada kohustuse eest, mis kustumine aegumise teel.

On muidugi võimalikud juhtumid, kus käendus tagab kreditori nimelt peakohustuse kehtimatuse puhuks, ja siin on käendusel juriidiline jõud ka tagatud peakohustuse kehtimatuse korral. Õiglane oleks, et sel juhul ta ei puutu mitte lepingusse endasse ega ka sellesse tegevusse, milleks võlgnik on kohustunud, vaid sellesse varandusse, mille kreditor lepingu sõlmimise momendil annab võlgnikule tema kohustuse ekvivalendina. Näiteks sõlmib alaealine muutlaenulepingu ja see tagatakse käendusega teise isiku poolt, täiendava märkusega, et juhul, kui asi läheb kohtulikule lahendamisele ja leping tunnistatakse kehtimatuks, on käendaja kohustatud rahuldama laenuandjat. Neil juhtudel isegi *ex-Vene* Senat, kes ju muidu üldse eitas käenduse juriidilist

²⁰ ZGB art. 492; *Code civil* art. 2012; ABGB § 1352.

²¹ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu art. 2550. Vt. *ex-Vene* Senati otsused 1869. a. nr. 504, 1873. a. nr. 595, 1892. a. nr. 67 jt.

²² *Saksi* tsiviilseadustik § 1454, samuti § 170 ja 1522.

jõudu kehtimatu peavõla puhul, tunnustas käenduse jõudu, s. t. juhul, kui see oli ette nähtud peakohustuse kehtimatuks tunnistamise puhuks²³.

Muidugi võib käendus muutuda kehtimatuks ka iseenesest mõnel muul põhjusel, olenemata peakohustusest, mis jääb kehtivaks. Sel juhul, kui käendaja rahuldabki kreditori, ta siiski ei või nõuda võlgnikult kahjude heastamist. Ta võib ainult makstud summat tagasi nõuda kreditorilt põhjusel, et ta on maksnud selle seadusliku aluseta.

Käendaja kohustus üldse vastab peavõlgniku kohustusele ja seepärast ei või ulatuda suuremale summale ega sisaldada endas tingimusteta vastutust, kui peavõlgniku kohustus on vaid tingimusega²⁴.

Ühe sõnaga, käendaja kohustus muutub alati vastavaks peakohustusele antud ajamomendil²⁵. Siiski, kui käendus on antud suuremale summale, kui peavõlg, siis seetõttu ta veel pole kehtimatu, küll aga väheneb käenduse summa peavõla suuruseni, samuti kui BES § 4509 järgi tingimusliku peakohustuse puhul ka käendus võtab tingimusliku iseloomu²⁶. Õieti ju väidavad *ex-Vene* Tsiiviilseadustiku eelnõu koostajad, et kui käendaja kohustus suuremaks summaks, kui võlgnik ise, siis seda enam ta oli nõus vastutama võlgnikuga võrdselt. Seepärast on täiesti õiglane seesugust käendust kehtivaks pidada, kuid ainult peakohustuse ulatuses²⁷.

Sellel seisukohal asuvad peaaegu kõik seadusandlused²⁸. Erandina võib käendaja kohustuda maksu tasuma ka teises kohas, kui see ette nähtud peakohustuses, samuti enne tähtpäeva ja teisele kreditorile²⁹, kusjuures viimasel juhul on meil tegemist peavõla loovutamise teisele isikule, sest ilma

²³ Senati otsus 1892. a. nr. 67.

²⁴ BES § 4509; *Code civil* art. 2013; Saksi tsiiviilseadustik § 1455; BGB § 767.

²⁵ BGB § 767.

²⁶ Erdmann, System, IV k., lk. 465. *Code civil* art. 2013.

²⁷ *Ex-Vene* tsiiviilseadustik prof. I. Tjutrjumovi väljaandes, II k., lk. 1180. Pothier, Des obligations, nr. 375.

²⁸ *Code civil* art. 2013; Itaalia tsiiviilseadustik art. 1900; BGB § 767; Saksi tsiiviilseadustik § 1455; ABGB § 1353.

²⁹ BES § 4510.

peavõla sellise loovutuseta (*cessio*) käendaja poolt ei vabastaks võla tasumine peavõlgnikku tema kohustusest³⁰. Siinjuures, kui käendaja on kohustunud maksma väiksema summa kui peavõlgnik või tingimusteta võla eest vastutab ainult tingimisi, siis võidakse temalt nõuda ainult seda, milleks ta kohustus³¹. Ses mõttes käendus võib antud olla ka peakohustuse osa kohta; kui aga seesugusel korral pole öeldud, et käendus on võetud vaid osa eest ja kui suures ulatuses, siis kannab käendaja vastutust täies ulatuses³².

Üldse aga jäetakse pooltele võimalus paigutada käenduslepingusse ühtesid või teisi eritingimusi, ilma et seega käenduse olemus muutuks, ainult tuleb silmas pidades, et võlasumma ei suureneks. Nii võib näiteks käendaja lubada ka teist objekti sammata, kui see, mis oli kokku lepitud. Siin on käendusega üheaegselt lepitud kokku ka *datio in solutum*'is³³.

Tuleb veel märkida, et käenduse kohta antud sätted on kohaldatavad ka nn. naturaobligatsioonide puhul, sest kuigi naturaobligatsioonid ei oma kohtulikku kaitset hagide abil, võib neid BES järgi kindlustada leppetrahviga (BES § 3370), pandiga (BES § 1138) ja ka käendusega (BES § 4507)³⁴.

Käenduse ulatuse küsimusega seoses on veel teine võrdlemisi tähtis praktiline küsimus — käendaja vastutusest võlgniku kõrvaltoimuste eest. Juba rooma õiguses käendaja kohustuse määras poolte kokkulepe³⁵, ja nimelt loeti kehtivaks igasugune kokkulepe, millega käendaja kohustus kas millekski vähemaks või kergemaiks või vähemalt mitte raskemaiks tingimusiks kui peavõlgnik, sest see toiming, millega käendaja kohustus enamaks või raskematel tingimustel, tunnistati tühiseks selle enama või raskemate tingimuste suhtes. Rooma õigus ütleb, et *fidejussio* on sellistel juhtumitel täiesti tühine³⁶. See seisukoht on rajatud põhimõttele, et

³⁰ Erdmann, System, IV k., lk. 466.

³¹ BES § 4511.

³² Ex-Vene tsiviilseadustiku eelnõu art. 2551.

³³ Windscheid, Pandecten, II, § 477; Erdmann, System, IV k., lk. 466.

³⁴ I. Tjutrjumov, Graždanskoje pravo, II trükk, lk. 284.

³⁵ Baron, Sistema rimskago prava, IV k., § 259.

³⁶ Samas § 258.

fidejussio kui *negotium stricti juris* ei oma juriidilist jõudu.

Samuti ka käesoleva aja õiguse järgi pooltel on võimalus vabalt määrata käenduse sisu. Seepärast võib käendaja endale võtta vastutust ühe või teise võlaosa suhtes, ainult see peab otseselt käenduslepingus väljendatud olema. Käendusleping kui sõbraliku abistamise akt võimaldab aga ainult kitsendavat tõlgendamist³⁷ ja käendaja vastutus ei või ulatuda üle lepingus ettenähtud piiride. Kui aga käenduslepingus ei ole käendaja vastutuse ulatust ette nähtud, siis kannab ta täit vastutust peakohustuse järgi. Selline on kehtiva õiguse seisukoht, sest selle mõiste selgitamisel, milles seisab käendaja „täielik vastutus“, on juhtivaks põhimõtteks norm, et käendaja vastutab peakohustuse eest samas ulatuses kui võlgnikki³⁸.

Ex-Vene tsiviilseadustiku eelnõu asub samal seisukohal ja näeb ette erandeid ainult kahel juhul. Esiteks, protsentide suhtes on olemas säte, et kui kohustuse järgi oli kokku lepitud protsentides, siis käendaja vastutab kreditori ees protsentide tasumise eest kulgeva ja läinud aasta arvel, kui mitte käenduslepingus polnud vastutus korraldatud teisiti³⁹. Selle sätte sisu on põhjendatud seega, et käendajale on koormav vastutada kõikide maksmata jäänud protsentide maksmise eest, seda enam, et kreditoril oli võimalus õigel ajal võlgnikult protsente sisse nõuda, ja kui ta ise seda pole teinud, siis peab ta ka ise kandma vastutust oma hooletuse eest.

Seepärast piirabki *ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu käendaja kohustust protsentide maksmisel kulgevate ja viimase (eelmise) aasta protsentidega⁴⁰. Teiseks, kohtukulude eest vastutuse küsimuses, kui kreditor on need kulud kandnud, on olemas säte, et kui käendaja ei rahulda täiel määral kreditori, siis viimane võib nõuda käendajalt tagatise esitamist juhuks, kui võlgnik osutub maksujõuetuks, arvesse võttes seda tasu peale sissenõudmist võlgnikult⁴¹.

³⁷ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu prof. I. Tjutrumovi väljaandes, II k., lk. 1183.

³⁸ Samas lk. 1183.

³⁹ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu art. 2556.

⁴⁰ ZGB art. 499; ABGB § 1353; Zürichi tsiviilseadustik art. 1785.

⁴¹ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu art. 2556.

See säte on põhjendatav seega, et seaduse järgi käendaja vastutus laieneb ka kohtukuludele. Siiski see säte on täies ulatuses järjekindlalt rakendatav ainult tähtajalise käendaja suhtes, sest ainult seesugune käendaja vastutab peavõlgnikuga võrdselt. Mis puutub lihtkäendajasse, kes endale võtnud täiendavalt vastutuse, siis nõuab õigus, et ta vastutaks kreditori poolt kantud kohtukulude eest ainult sel juhul, kui talle oli antud võimalus vabatahtliku rahuldamise teel vältida neid kulusid ja ta seda võimalust ei kasutanud. *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu panebki seepärast kreditorile kohustuse, kui ta ei saa võlgnikult rahuldust, teatada sellest käendajale ja ette panna talle täita võlgniku kohustust⁴².

Käendaja vastutuse kohta kõrvaltoimuste eest BES järgi on olemas väga mitmesugused sätted. Nii vastutab käendaja Liivi ja Eesti linnaõiguse järgi — vastandina rooma õigusele (mis omaks võetud ainult Kuramaa õiguse poolt) — ainult kapitali ja lepinguliste protsentide eest, mitte vastutades kahju ja kulude eest. Eesti maaõiguse järgi⁴³ käendaja vastutab ainult kapitali eest, muidugi kui pole teissugust kokkulepet. Ja ainult Kuramaal käendaja, kui pole teisiti kokku lepitud või kui käendus on antud nimelt kindla summa kohta, mitte üksnes ei vastuta peavõla eest, vaid ka sellega seoses olevate lisanõuete eest, s. t. ka protsentide, kahjude, kulude ning kõikide võlgniku viivitusest tekkivate tagajärgede eest⁴⁴.

Ex-Vene seadusandlus, nagu teada, tegi vahet kahe eriti lahkumineva käenduse liigi vahel: 1) lihtkäendus (mitte tähtajaks), mille järgi käendaja kohustus täitma kohustust ainult sel juhul, kui võlgnik osutub võla tasumisel maksuvõimetuks; 2) tähtajaline käendus, mille järgi käendaja kohustus täitma kohustust viivitamata kohe, kui võlgnik ei tasu oma võlga⁴⁵. Sealjuures tähtajalise käenduse puhul kreditor peab alustama sissenõudmist mitte hiljem kui üks kuu kohustuse täitmise tähtpäeva saabumisest arvates.

⁴² *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu prof. I. Tjutrumovi väljaandes, II k., lk. 1183.

⁴³ BES § 4513.

⁴⁴ BES § 4512.

⁴⁵ VSK X k., 1. j., art. 1558 ja 1560.

Üks või teine käenduse liik peab olema täpselt tähendatud käendaja enda allkirja juures, muidu kehtib eeldus lihtkäenduse kasuks, sest tähtajaline käendus on ju käendajale märksa koormavam⁴⁶.

Antud vahetegemine ei ühti käenduse liikidega Lääne-Euroopa seadusandlustes, kus tehakse vahet: 1) liht- ja solidaarse käenduse⁴⁷ ja 2) kindlaksmääratud tähtajaga ja määramata jäetud tähtajaga käenduse⁴⁸, tähtajalise ja tähtajata käenduse⁴⁹ vahel. Siinjuures, näiteks, kindlaksmääramata käendus peakohustuse eest Prantsuse *Code civil*'i järgi laieneb ka kõikide võla päraldiste peale, isegi neile kuludele, mis tehtud peale teatamist käendajale, et hagi on esitatud⁵⁰.

Paljudes seadusandlustes on märgitud, et võib võtta endale käendust ilma ettepanekuta selle isiku poolt, kelle eest käendus antakse, isegi viimase teadmata⁵¹. Seega võidakse võtta endale käendust võlgniku osavõtuta ja võlgniku sellest teadmata⁵². Seesugustel tingimustel vahendituteks osavõtjateks käenduse konstitueerimisel on käendaja ja kreditor. Peavõlgnik aga jääb kõrvale, mistõttu käenduslepingust tegelikult tekivad kohustused käendajale ja õigused kreditorile, peavõlgniku juriidiline positsioon aga jääb muutumatuks. Seepärast pole ka võlgnikul vajadustki mitte üksnes vahenditult osa võtta käenduse konstitueerimisest, vaid ka isegi sellest teada. See vaade on omane ka paljudele Lääne-Euroopa seadusandlustele. Järelikult, vastandina *ex-Vene* Senati arvamusele, selles võlgniku ja tagaja isiku vahelises kokkuleppes ei tule näha käendust. Muidugi tegelikus elus on sellistel juhtumitel võimalikud kuritarvitused protsessis, kunstliku kostja esiletoomise teel allumuse tarvis ja muudeks otstarveteks, millede vastu tuleb võidelda. Üks sellistest juh-

⁴⁶ VSK X,k., 1. j., art. 1539.

⁴⁷ *Code civil* art. 2021; BGB § 777—778; ZGB art. 496.

⁴⁸ BGB § 777.

⁴⁹ ZGB art. 502—503.

⁵⁰ *Code civil* art. 2016.

⁵¹ *Code civil* art. 2014; Itaalia tsiviilseadustik art. 1901; Zürichi tsiviilseadustik art. 1786.

⁵² *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu art. 2553.

tumitest jõudis ex-Vene Senatini ja Senat otsustas⁵³, et käendust võlgniku eest võidakse anda ka ilma võlgniku nõusolekuta ja võlgnik selle tema kohustuse seadusliku tagajärje vastu vaielda ei saa. Teisest küljest aga, kui käendus on antud ilma tema nõusolekuta, siis see ei või muuta tema õigust allumuse suhtes ning seega kreditor, esitades hagi tema ja käendaja vastu, ei tohi seesuguse hagiga pöörduda kohtu poole mitte kostja elukoha järgi.

Arutlusi.

Kohustuse eseme kohtulikust deposiidist.

I. Tjutrumov.

Nagu teada, kui võlgnik ei saa kohustust täita kas kreditori või tema esindaja äraoleku või mõne muu põhjuse pärast, siis on ta õigustatud kohustuse eseme deponeerima vastava, kohustuse täitmise koha ringkonnakohtu esimehe kätte. Kui kohustuse täitmise koht pole kokku lepitud ega tuletu ka kohustuse loomust, siis esitatakse kohustuse objekt võlgniku elukoha järgi¹. Vaatamata selle põhireegli selgusele, on siiski terve rida siiakuuluvaid küsimusi jäänud vastava lahenduseta. Nende hulgas ka vägagi tähtis, praksises sageli esinev, kuid mitte ühesuguselt lahendatud küsimus selle üle, kellele kuuluvaks tuleb lugeda kohtu deposiiti antud raha, kas võlgnikule või kreditorile. See küsimus on olulise tähendusega selles mõttes, et kui lugeda deponeeritud raha kuuluvaks võlgnikule, siis raha väljaandmiseni kreditorile võib rahale pöörata igasuguseid nõudmisi võlgnikult.

Ex-Vene Senati praksises esines mitu analoogilist küsimust ja nimelt TKS § 954 alusel, mille järgi kohtutäitur annab tema poolt kohtuotsuse täitmisel saadud raha allkirja vastu sissenõudjale, ja kui ei saa anda seda raha viimasele, siis antaksegi raha kohtu deposiiti. Sel puhul tekkiski küsimus, kellele kuuluvaks tuleb see raha lugeda,

⁵³ Senati TKD otsus 1887. a. nr. 2.

¹ TKS § 1460²⁹.

mis TKS § 954 alusel antud kohtu deposiiti — kas võlgnikule või sissenõudjale, kes pole seda raha saanud vaid tema äraoleku tõttu.

Nagu ülemal tähendatud, on see küsimus oluline sellest küljest, et kui pidada raha võlgnikule kuuluvaks, siis võidakse rahale, selle väljamaksmiseni sissenõudjale, pöörata igasuguseid nõudmisi, kui aga, vastupidi, lugeda raha kuuluvaks sissenõudjale, s. t. kui tunnustada, et raha kohtusse deponeerimine on võrdne selle raha sissenõudjale väljamaksmisega, siis keegi peale tema enda, tema õigusjärglaste ja kreditoride ei saa seda raha kohtust välja võtta.

Ex-Vene Senat on andnud selle küsimuse puhul mitu mitte täiesti sarnanevat seletust, öeldes sealjuures, et raha, mis deponeeritud kohtule ühe sissenõudja rahuldamiseks, tuleb lugeda viimase omanduseks ja kuulub ainult temale väljaandmisele, niipea kui raha on antud vastavale ametiasutisele². Kahel teisel juhul aga Senat andis teissuguse seletuse ja nimelt: 1) et raha tuleb välja anda niipea, kui ainuke kreditor avaldas soovi seda saada³, 2) et raha tuleb välja anda, kui sissenõudjale on antud vastav talong riigirenteist⁴.

Kuid nagu öieti märgib senaator Issatšenko⁵, seisukoht, et raha kohtu deposiiti andmine TKS § 954 järgi võrdub raha väljaandmisega sissenõudja kätte, ja et seega raha kohtusse saabumise momendist seda tuleb lugeda sissenõudja omandusse kuuluvaks ning mingil tingimusel seda raha ei või jaotada sissenõudja ja teiste sama võlgniku kreditoride vahel, on täiesti kokkukõlas seaduse ja õigluse põhimõttega. Ja tõesti, kui lubada, et ka sellele rahale võivad teised uued kreditorid oma nõudmisi pöörata, siis viimastele tuleks anda õigus pöörata oma nõudmisi ka seesugusele rahale, mis TKS § 955 järgi ei tule väljaandmisele ühele mitmest kreditorist, kuna kõigile teistele on välja antud.

Seda lubada oleks senaator Issatšenko⁶ arvates silmanähtavalt ebaõiglane. Sest kui raha on sisse nõutud, näiteks

² Senati TKD otsus 1888. a. nr. 61.

³ Senati TKD otsus 1882. a. nr. 161.

⁴ Senati TKD otsus 1893. a. nr. 109.

⁵ V. Issatšenko, Graždanski protsess, V köide (3. trükk), lk. 215.

⁶ *Ibid.*

kolme kreditori kasuks, ja rahaga saaks katta kõik kolm nõudmist, ning kahele kohalolevale kreditorile antakse nende osad kätte jalamaid, kolmanda osa aga jääb välja andmata selle kolmanda kreditori äraoleku tõttu, võib-olla täiesti olenemata kreditorist, ja see osa antakse kohtu deposiiti, kust ta seda enam kätte ei saa, sest uued kreditorid on sellele rahasummale pööranud oma nõudmised.

Toodud juhtum pole küll samane eespool-vaadeldavaga, aga on temaga siiski sarnane, kuna erinevusena viimase puhul on seaduses täpsemalt märgitud see moment, milleni deponeeritud rahasumma on võlgniku omanduses ja milleni võlgnik võib seda tagasi võtta⁷.

Nagu teada, kuni vastavate normide andmiseni kohustuse eseme deposiiti andmise kohta, jäid paljud siia kuuluvad küsimused vaieldavateks, näiteks nende hulgas ka küsimus, kas võib kohtu deposiiti anda ka muid asju peale raha. Samuti oli täiesti selgusetu küsimus, kas võlgnik võis deponeeritud summat tagasi võtta jne. Samal ajal on käesoleva aja seadusandlustes kõik need küsimused lahendatud palju laiemalt ja otstarbekamalt. Näiteks Šveitsi tsiviilseadustes⁸, kus võlgnikule on antud õigus lepingust taganeda. Kuid veel üksikasjalisemalt on see küsimus lahendatud Saksa tsiviilseadustikus⁹, mille alusel võlgnik ka on õigustatud tagasi nõudma ametiasutisse deponeeritud varaväärtust, välja arvatud juhtumid, kui 1) võlgnik teatab ametiasutisele, et ta loobub tagasinõudmise õigusest, 2) kui kreditor teatab ametiasutisele, et ta rahulduse vastu võtab, ja 3) kui ametiasutisse on saabunud seadusjõusse astunud kohtuotsus, millega võlgniku ja kreditori vahelises protsessis deposiiti andmine on tunnistatud õigeks¹⁰. Olulise tähendusega Saksa tsiviilseadustikus on säte¹¹, et juhul, kui võlgnik loobub oma õigusest nõuda, kohustuse eseme tagasiandmist, vabaneb ta oma kohustusest deposiidi abil samuti, kui ta oleks deponeerimise momendil sooritanud rahulduse kreditorile endale. Kui aga võlgnik võtab depo-

⁷ TKS § 1460³⁶.

⁸ Šveitsi OR art. 92, 96 jt.

⁹ BGB § 376.

¹⁰ BGB § 376.

¹¹ BGB § 378—379.

neeritud eseme tagasi, siis deponeerimine loetakse mittetoimunuks¹².

Küllaltki üksikasjalised sätted kohustuse eseme kohtuliku deposiidi kohta leidsid ka BES-s¹³, juhtumitel, kui kreditor mõne seadusliku põhjuse alusel keeldub võlgniku poolt temale pakutud rahulduse vastuvõtmisest või ei ilmu tähtpäeval määratud tasumise kohta, või mõnel muul viisil avaldub *mora accipiendi*, siis võib võlga kustutada vastava kohustuse eseme hoiuleandmisega (*depositio*). Selle asja deponeerimine on võimalik ka siis, kui võlgnik ei saa täpselt kindlaks teha, kes neist isikutest, kes oma õigusi tema vastu esitanud, on tegelikult tõeline kreditor, kuna siin kohus peab selle kreditori kindlaks tegema¹⁴.

Kõike seda arvesse võttes antigi 1912. a. 15. juuni kohtupidamise seaduste muutmise puhul ka kohustuse eseme kohtu deposiiti andmise kohta vastavad reeglid¹⁵.

Kuigi neis leiduvad küllaltki olulised sätted, ei piisa neist siiski kõikide tekkida võivate küsimuste lahendamiseks ja kohtupraktis satub tihti siin raskustesse.

Kõigepealt deponeerimise koha küsimus on uutes reeglites normitud teisiti kui varemini. Nii oli võlgnikul õigus TKS § 2047 järgi (BES § 3522 ettenähtud juhtumitel) kohustuse eset anda kohtu deposiiti sellele kohtule, missugusele oleks allunud selle kohustuse täitmise hagi üldiste allumuse aluste järgi. Järelikult, deponeerimise kohaks kohustuse järgi, mis tagatud hüpoteegiga kinnisvarale, oleks olnud kohus, kelle ringkonnas asub panditud kinnisvara¹⁶. Kui aga kohustuse võlakirjas pole maksukohta märgitud, hageja poolt aga hagi on juba esitatud, siis BES § 3494 alusel deponeerimine peab toimuma võlakirja väljaandnud võlgniku elukoha järgi, sest see koht tuleb lugeda sel juhul maksukohaks¹⁷. Deposiidi kohta antud reeglid aga lähendavad selle küsimuse selles mõttes, et kohustuse esitatakse kohustuse täitmise koha ringkonnakohtu esi-

¹² BGB § 379.

¹³ BES § 3312—3317, 3522, 3524.

¹⁴ Zwingmann, I, nr. 96 ja 171; V, nr. 714.

¹⁵ TKS § 1460^{29,37}.

¹⁶ TKS § 204.

¹⁷ Zwingmann, III, nr. 417.

mehele. Kui aga täitmise koht pole fikseeritud, ja ei tuletu see ka kohustuse loomust, siis toimub deponeerimine oma elukoha järgi. Nõudmiste ja kohustuste puhul aga, mis tagatud keelumärkusega kinnisvarale, kohustuse või nõudmise ese antakse selle ringkonnakohtu deposiiti, kelle ringkonna piirides asub kinnisvara¹⁸.

Kohustuse eseme kohtulikku deposiiti andmise aja kohta on kehtivates reeglites öeldud, et kohustuse ese antakse kohustuse täitmise koha järgi vastavale ringkonnakohtu esimehele (§ 1460²⁹), aga on jäetud lahendamata küsimus sellistel juhtumitel, kui deponeerimisele määratud varandus on saadetud posti teel. Mis ajast siis lugeda see varandus deponeerituks kohtusse? Sel küsimusel võib vahel olla oluline tähendus. Seepärast on arusaadav, miks BGB sellisel juhtumil loeb deponeerimise toimunuks postile andmise ajast¹⁹. Mis puutub neisse reegleisse nende olemuselt, siis seaduse enda tekstist võib näha, et võlgnikul on õigus kohustuse eset anda kohtu deposiiti, s. t. seadus²⁰, viidates võla kustutamise võimalusele teatavatel tingimustel eseme kohtu deposiiti andmise teel, annab võlgnikule vaid teatava õiguse, mitte aga ei pane talle peale vastavat kohustust²¹.

Samal seisukohal asub ka *ex-Vene* Senat²², seletades, et seadus näitab vaid kergema viisi, kuidas võlgnik võib tõestada oma korralikkust kreditori ees. Seepärast Senati arvates²³ tulebki kohtu deposiiti antud raha lugeda võlgniku omanduseks; kuni raha pole antud üle kreditorile²⁴. Sellega on seletatav ka see, et võlgnik võib loobuda sellest temale kuuluvast õigusest, ja et deponeeritud ese jääb tema omanduseks, siis ta võib seda ka tagasi võtta, kusjuures ta aga vastutab kreditori ees kohustuse mitteõigeaegse täit-

¹⁸ TKS § 1460²⁹.

¹⁹ BGB § 375.

²⁰ TKS § 1460²⁹. Vt. Senati resolutsioon Matau asjas 2. okt. 1910 (1910. a., nr. 3270).

²¹ Zwingmann, V, nr. 774; VI, nr. 1074, 1077; VII, nr. 1321. Windscheid, Pandecten, II, § 347.

²² Senati otsus 1876. a. nr. 390, 1875. a. nr. 835.

²³ Senati TKD otsus 1874. a. nr. 302.

²⁴ Senati TKD otsus 1880. a. nr. 92.

mise eest. Tagasivõtmise õigus kuulub võlgnikule aga ainult niikaua, kuni kreditor pole veel esitanud nõudmist deponeeritud eseme väljaandmise kohta²⁵. Viimane asjaolu omab võrdlemisi suurt tähendust, sest kohtu deposiiti antud esemele, mis ju on võlgniku omanduses, on võimalik mõnda teist nõudmist pöörata ainult selle momendini, kus kreditor esitab nõudmise deponeeritud eseme väljaandmise kohta. Sellest momendist alates aga deponeeritud ese ei kuulu enam võlgnikule ja seepärast sellele ei saa teisi nõudmisi pöörata, sest kreditori poolt eseme väljaandmise soovi esitamise momendil ta avaldab nõusolekut võlgniku poolt tehtud ettepanekule, millest pole võimalik ühekülgselt taganeda.

Aga see võlgniku õigus deponeeritud eset tagasi võtta ei kuulu temale igal tingimusel. Nimelt puudub tal seesugune õigus: 1) kui ta juba varemini teatab kohtule, et ta loobub sellest õigusest tagasi nõuda deponeeritud summat; 2) kui kreditor juba on esitanud nõudmise deposiidi väljaandmise kohta, ja 3) kui raha on kohtusse deponeeritud kohustuse või nõudmise kustutamiseks, mis tagatud keelumärkusega kinnisvarale, ja keelumärkuse kustutamine on juba toimunud. Viimasel juhtumil võib võlgnik raha tagasi võtta ainult sel tingimusel, kui kreditor sellega nõus on või kui seadusjõusse astunud kohtuotsusega kohtulik deposiit on tunnistatud kehtimatuks²⁶.

Siin on vaja silmas pidada veel ka seda, et mitte iga kohtulik deposiit ei oma kohustuse täitmise tähendust, sest raha või muude esemete deponeerimine, olles vaid kohustuse täitmise surrogaat, lõpetab ainult siis kohustuse, kui seesugune kohustuse täitmine on kreditori või kohtu poolt tunnistatud õigeks.

Sest kohus deposiidi võimaldamisel ei vaatle kohustuse täitmise õiguspärasust, ja kuigi seadus ei väljenda mitte küllalt tabavalt, öeldes, et võlga võib kustutada vastava kohustuse eseme hoiuleandmisega (*depositio*)²⁷, ei saa siin lähtuda sellest põhimõttest, et kohustus kustub eseme depo-

²⁵ TKS § 1460³⁶.

²⁶ TKS § 1460³⁶.

²⁷ BES § 3522.

neerimisega, sest kohustust võib lugeda tõeliselt lõppenuks ainult peale seda kui kreditor on nõustunud vastu võtma deponeeritud rahasummat või asju, või, vaidluse korral, peale seda, kui täitmine on kohtuotsusega tunnustatud õigeks. Seda enam, et mõnede koodeksite poolt ettenähtud reegel, et on vaja enne deponeerimist küsida selleks kohtult luba, on meil kehtivale õigusele võõras ega saa seesugust lubaküsimist ka pidada otstarbekohaseks, sest kohutuleks siin otsustada deposiidi õiguspärasuse küsimust võlgniku ühekülgse teadaande alusel. Seepärast on täiesti õige, et võlgnik annab kohustuse eseme omal riisikol, ise vastutades juriidiliste tagajärgede eest, deposiiti ja tal pole vajadust selleks eraldi kelleltki luba küsida. Seda enam, kui deposiit on võlgniku poolt juba toimunud, võlgnik aga hiljemini võttis selle tagasi, siis deponeerimist ei loeta teostunuks ja võlgniku kaasvõlgnikud ja käendajad ei vabane oma kohustuse täitmisest.

Nii kui pole vaja nõutada eelnevat kohtu luba deposiidiks, nii ei nõuta ka täiendavat võlgniku nõusolekut deponeeritud eseme väljaandmiseks kreditorile, sest kohustuse eseme deponeerimise faktis endas juba sisaldub õigustus kreditorile deponeeritud eseme kättesaamiseks ja kuigi sellele vaatamata võlgnik veel täiendavalt avaldab nõusolekut deponeeritud asjade hulgast ühe või teise kättesaamiseks kreditori poolt, siis seesugust nõusolekut tuleb vaadelda ainult kui võlgniku loobumist temale kuuluvast õigusest — võtta deponeeritud ese tagasi.

On olemas ka seadusandlusi²⁸, kus võlgnik ise palub kohtuotsust, mis seadusjõusse astudes tunnustab tegeliku maksmise pakkumise ja deposiiti andmise õigeks ja kehtivaks, kuid siis võlgnik ei saa enam — isegi kreditori nõusolekul — võtta deponeeritud esemeid tagasi ja nimelt oma kaasvõlgnikkude ja käendajate kahjuks.

Siin tuleb tähele panna veel ka seda, et antud tingimustel vaidluse puhul kreditori poolt kohustuse eseme deposiidi andmise vastu, see vaidlus tuleb esitada seaduse järgi (TKS § 1460³⁵) tingimata üldises hagi korras.

²⁸ *Code civil* art. 1262.

Peale selle, lõpuks, tuleb märkida ka veel seda, et meil kehtivate normide järgi kohustuse eseme kohtuliku deposiidi kohta, kui täitmise esemeks on vallasvara, mis ruttu võib rikki minna või mille hoidmine on seotud tunduvate kuludega või raskustega, on võlgnikul õigus paluda kohtu esimeest lasta see varandus müüa avalikul enampakkumisel kreditori kulul²⁹.

Mõned seadusandlused³⁰ siiski on läinud ses küsimuses veelgi kaugemale ja annavad võlgnikule seesuguse õiguse nõuda avalikku enampakkumisel müüki kreditori viivituse korral ka siis, kui kohustuse täitmise eset üldse ei saa anda kohtu deposiiti. Kohtu deposiiti tuleb seesugusel korral anda müügist saadud rahasumma.

Kõigest eeltoodust võib näha, kuivõrra meil kehtivad seadused kohustuse eseme kohtuliku deposiidi kohta on mõnest küljest mitte küllalt selged ja tühiklikud, mistõttu nende normide rakendamine praksises sageli tekitab raskusi. Selles mõttes mõnede teiste seadusandluste sätted võiksid väärida meie tähelepanu.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Riigiteenijate laste-abiraha seaduse § 10 tähendatud palga suuruse määramisel tuleb arvesse võtta ka riigiteenijate lisatasusid?

Vastus: eitav.

Riigiteenijate laste-abiraha seaduse (RT 1936 — 93, art. 735) § 10 järgi makstakse juhul, kui mõlemad lastevanemad on riigiteenistuses, laste abiraha sellele, kes neist saab suuremat palka, ühesuuruse palga saamisel aga lapse isale. Riigiteenija palgaks loetakse see summa, mis Riigiteenijate tasude seaduse (RT 1935 — 31, art. 262) üldpalgareegli tabelis vastavas astmes olevale ametnikule märgitud (vt. Riigiasut. amet. koosseis, RT 1935 — 31, art. 264). Riigiteenijate lasteabiraha seadusest ei saa järeldada, et § 10 tähendatud palga suuruse määramisel tuleb arvesse võtta ka riigiteenijate lisatasusid, sest vastasel korral oleks seaduseandja seda otseselt ka väljendanud.

(RkHA toim. nr. 231 I. — 1937.)

²⁹ TKS § 1460³⁸ ja 1460²⁹.

³⁰ BGB § 383.

Kas Nõmme linnavalitsus, vaatamata sellele, et Nõmme linnas ei ole kehtima pandud tükeldatavate kruntide alammäärasid, võib keelduda tükeldamiseks loa andmisest, kui tükeldamise kava vastab teistele seaduslikele nõuetele?

Vastus: eitav.

Ei ole kehtimas seadust, mis keelaks Nõmme linna piirides asetsevate kinnisvarade tükeldamist ja määraks tükeldatavate või ühendatavate kinnisvarade minimaalset või maksimaalset suurust. Samuti ei või tükeldamise takistuseks olla linnaplaan, sest selle ülesandeks ei ole sugugi mitte linnas asetsevate üksikute kinnisvarade suuruse muutmatult kindlaksmääramine. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduses ettenähtud korras kehtimapanud planeerimise kavaga on küll kindlaks määratud ehituskruuntide suurused ja looduslikud piirid, kuid tähendatud kava ei või olla takistuseks hiljemini üksikute isikute omanduseks läinud kruntide tükeldamiseks. RT 1934 — 38 avaldatud Nõmme linna volikogu poolt vastuvõetud ja siseministri poolt kinnitatud sundmäärus näeb ette, et Nõmme linna administratiivpiirkonda kuuluvaid eramaa-alasid võib tükeldada linnavalitsuse nõusolekul. Tükeldamise nõusoleku andmine ei või oleneda linnavalitsuse äranägemisest. Niikaua kui Nõmme linnas ei ole kehtima pandud tükeldatavate kruntide alammääri, ei või linnavalitsus keelduda tükeldamiseks loa andmisest, kui tükeldamise kava vastab teistele seaduslikele nõuetele.

(RkhA toim. nr. 241 I — 1937.)

Kas linnavolikogu võib igal juhul kohviku avamise loa andmisest keelduda ja keeldumist isegi põhjendamata jätta?

Vastus: eitav.

Trahteriseaduse § 18 alusel kuulub kohviku avamiseks loaandmine linnades linnavolikogu võimkonda. Sellest aga, et säärane loaandmine kuulub linnavolikogu võimkonda, ei saa järeldada, et linnavolikogu võib igal juhul loaandmisest keelduda ja keeldumist isegi põhjendamata jätta, vaid linnavolikogu võib loaandmisest keelduda ainult siis, kui paluja isik ei vasta Trahterisead. § 16 nõuetele, või kui ruumid, milles tahetakse kohvikut avada, ei ole sobivad ega vasta tervishoiu nõuetele ja kui loaandmine oleks vastuolus sundmäärusega, mille vastuvõtmiseks linnavolikogu on õigustatud Trahteriseaduse § 24 alusel. Et linnavolikogu võiks loaandmisest keelduda mõningatel teistel põhjustel, seda seadus ette ei näe.

(RkhA toim. nr. 280 I — 1937.)

Kas juhul, kui kaebaja soovib isiklikult Maksupeakomitee istungil seletusi anda ja määratud päeval tema on selleks takistatud põhjusel, mis loetakse üldiselt ametiasutise kutse peale ilmumata jää-

mise seaduslikuks põhjuseks, tuleb asja arutamine edasi lükata, et võimaldada kaebajale oma õigust seletuse andmiseks kasutada?

Vastus: jaatav.

Maksustamiskorralduse seaduse § 81, 82, 84—86 näevad ette kaebaja õiguse isiklikult esineda Maksupeakomitees asja arutamisel. Kuigi § 87 põhjal kaebaja mitteilmumine ei takista asja arutamist ja otsustamist, tuleb siiski üldiselt õigeaks pidada, et kui kaebaja soovib isiklikult Maksupeakomitee istungil seletusi anda ja määratud päeval tema on selleks takistatud põhjustel, mis loetakse üldiselt ametiasurtise kutse peale ilmumata jäämise seaduslikuks põhjuseks, siis tuleb asjaarutamine edasi lükata, et võimaldada kaebajale oma õigust seletuse andmiseks kasutada. Ainult juhtudel, kui mõnesugused põhjused nõuavad asja kiiremat otsustamist või kaebaja seletusel ei saa olla olulist tähtsust asja otsustamisel, võiks sellest üldisest korrast erandeid teha.

(RkhA toim. nr. 288 II — 1937.)

Kas maksuasutised on õigustatud päritud tasusummast pärandimaksu summat kinni pidama?

Vastus: jaatav.

Maksustamiskorralduse seaduse § 67, 69, 78, 93 ja 95 räägivad küll maksude kindlustamisest vastulausete ja kaebuste puhul, kuid sellest ei tule järeldada, et maksu tasumist ei saa enam kindlustada siis, kui maksustamise otsus on jõustunud. MKS mõtte järgi peab maks, kui selle sissenõudmine hiljemini võib osutuda küsitavaks, kindlustatud olema senikaua, kui see on tasutud. Pärandi- ja kingimaksu seaduse (RT 1935 — 103) § 36 näeb ette, et ärakiri kohtuotsusest või kinnitatud testament ühes vastava pealkirjaga antakse välja ainult maksuinspektori tõendise esitamisel, et pärandimaksu summa on tasutud, kindlustatud jne. Sama seaduse § 6 järgi vastutab pärija kui maksukohuslase kõrval maksuvõla tasumise eest kogu pärand. Kui Pärandi- ja kingimaksu seaduse § 35 ja end. Pärandusm. sead. § 22 märkus räägivad keelumärkuse sissenõudmisest kinnistusraamatutesse, siis sellest ei saa järeldada, et seaduseandja muid kindlustusvõimalusi üldse ei tahtnud anda. MKS § 118 näeb otseselt ette, et juhtudel, kui nõutakse maksunõude kindlustamist, kasutatakse neid kindlustusi, mis nähtud ette administratiiv- (vastuvaidlemata) sissenõuete kohta kehtivates seadustes või Riigi töövõtete ja hangete seaduses tagandi nõuete kindlustamise alal. Elab näit. pärija välismaal, Eestis temal mingit muud varandust peale kinnipeetud pantkirjade pole, ja et ta ei ole esitanud mingisugust muud kindlustust, siis maksuasutised on õigustatud päritud tasusummast pärandimaksu summa kinni pidama.

(RkhA toim. nr. 354 II — 1937.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Konkursivalitsuse ülesanded maksujõuetu võlgniku vara valitsemisel ja kohtulik järelevalve tema tegevuse üle.

Konkursivalitsuse tegevuse lõppsiht seisab selles, et jaotada maksujõuetuks kuulutatud võlgniku vara tema kreditoride vahel vastavalt viimaste poolt avaldatud pretensioonidele. Vastavalt sellele ülesandele konkursivalitsus hoiab konkursitompu langenud vara, otsib välja veel selle võlgniku vara, mis polnud konkursi avamisel välja antud konkursitompu arvamiseks, ja lõppeks realiseerib selle vara, et rahuldada vastavas järjekorras kreditore (Kaub. kohtupid. s. § 458). Konkursivalitsus osutub selle vara peremeheks ja peab seda valitsema hea peremehe hoolega (§ 459). Vara müümine toimub kreditoride üldkogu korraldusel (§ 522).

Mis puutub kohtulikku järelevalvesse konkursivalitsuse tegevuse järgi, siis tuleb tähele panna, et konkursivalitsus toimib 1) ametiasutisena tema peale pandud kohuste suhtes ja 2) konkursitombu peremehena. TKS § 1400 III lisa § 16 ja Kaub. kohtupid. s. § 445 ja 446 järgi ringkonnakohus teostab omal algatusel järelevalvet konkursivalitsuse kui ametiasutise tegevuse järele. Mis aga puutub järelevalvesse konkursivalitsuse kui konkursitombu peremehe tegevuse üle igasuguste majanduslikkude korralduste tegemisel vara hoiuks ja realiseerimiseks, eriti kuivõrra üks või teine korraldus on otstarbekas, siis kohus siin ise ameti poolest ei asu konkursivalitsuse tegevust kontrollima (Vene Sen. 4. dep. otsus, 1886. a. nr. 733), vaid seda ta teeb asjasthuvitatud isikute kaebuste põhjal, mis esitatakse talle TKS § 1400 III lisa p. 17 ja 18 ettenähtud korras.

(RkhT toim. nr. 335-K, 1936.)

Kui pärija, kes pärandi vastu on võtnud, hiljemini sellest loobub oma kreditoride kahjuks ja teised pärijad paluvad endid kinnitada pärimisõigustesse tervele pärandile, kas on siis loobunud pärija kreditorid õigustatud TKS § 2021 põhjal paluma, et pärijate kinnitamise menetlus seniks seistataks, kuni on lahendatud kohtus nende hagi, millega nad paluvad tunnustada, et nende võlgniku loobumine pärandist on toimunud ebaseaduslikult ning sellel pole õiguslikke tagajärgi tema kreditoride suhtes?

Anu Veide palus ennast kinnitada ainupärijaks varale, mis järele jäi tema surnud mehest Mats Veidest. Vastava üleskutse peale (TKS § 2011—2014, 2059—2069) andis jaoskonnakohtunikule Pauline Vanatoa avalduse, milles seletas, et surn. Mats Veide pojalt Johannes Veidelt mõistetud talle seadusjõulise kohtuotsusega vallaslapse kasvatamiseks elatusraha. Johannes Veide, olles ühes emaga

oma isa pärandi vastu võtnud, loobunud hiljem sellest, et võtta võimalust Pauline Vanatoalt saada rahuldust oma nõudele. Pauline Vanatoa tõstnud Johannes Veide vastu hagi, milles palub tunnistada, et Johannes Veide on $\frac{1}{2}$ oma isast järele jäänud pärandist seadusjärgselt pärinud ja vastu võtnud ja on kohustatud isast järele jäänud talu $\frac{1}{2}$ mõttelises osas laskma kinnistada oma nimele. Kuna see hagi oli veel otsustamata, sellel aga oluline mõju on Madis Veide pärijate kinnitamise asjale, eriti küsimuses, millise osa Anu Veide pärib pärandist, siis Pauline Vanatoa palus Mats Veide pärijate kinnitamise toimetust seistada, kuni lahendatakse tema hagi Johannes Veide vastu.

Nii jaoskonnakohtunik kui ka ringkonnakohus jätsid Pauline Vanatoa palve tagajärjeta, leides, et tema kui kõrvalise isiku palvel ei saa pärijate kinnitamise menetlust seistada.

Riigikohus tühistas ringkonnakohtu otsuse TKS § 2021 ja 2065 rikkumise pärast, leides, et kui Pauline Vanatoa hagi Johannes Veide vastu rahuldatakse, s. t. kui kohus oma otsusega tunnistab, et Johannes Veide oli talle kuuluva osa oma isa pärandist vastu võtnud, siis sellest järgneb, et sama pärandaja lesk Anu Veide ei või pärida kō i k e oma mehest järele jäänud pärandit, vaid sel juhul on tema kõrvalpärijaks ka Johannes Veide. Seetõttu oleneb pärijate kinnitamine, eriti aga pärijaile üleläänud pärandi osade määramine oluliselt sellest protsessist, mis Pauline Vanatoa on tõstnud Johannes Veide vastu. Kuna aga Pauline Vanatoa, olles Johannes Veide kreditor, on oluliselt huvitatud sellest, et saada rahuldust selle vara väärtusest, mis Johannes Veide on pärinud oma isalt, siis TKS § 9, 2021 ja 2065 põhjal oli ta õigustatud paluma, et surn. Mats Veide pärijate kinnitamise asi seniks seisma pandaks, kuni vaadatakse läbi tema hagi Johannes Veide vastu ja selgub, kas Johannes Veide oli talle kuuluva pärandiosa vastu võtnud ja hiljemini sellest loobunud, milleks ta aga enam polnud õigustatud.

(RkhT toim. nr. 284-R, 1936.)

Kas BES § 165 ettenähtud hagi, mille sihiks on tunnistada vallaslapse isaks teatavat meesisikut, loetakse aegunuks 10 a. jooksul, arvates selle lapse sünnimisest?

Küsimusele tuleb vastata eitavalt. Vallaslapse ja tema isa vahekord kuuluvad perekonnaõiguslike vahekordade hulka. See vahekord, mis tekib lapse isast põlvnemise faktist, on seoses teatavate tagajärgedega, millel on juriidiline tähtsus, nimelt peab isa selle fakti põhjal, et laps on tema poolt eostatud, kandma lapse ülalpidamise kulud (BES § 165, 167, 168). Järelikult, kui isa lapsele ülalpidamist ei anna ja seega faktiline olukord tema ja lapse vahel ei vasta seadusega ettenähtud tagajärgedele, siis sellega ei kustu veel lapse ja isa vahel see juriidiline vahekord, mis tekkis nende vahel

lapse sündimisega ja mis isa suhtes kehtib BES § 168 ettenähtud ajani. Seepärast hagi, mis on sihitud sellise seaduse eeskirjadele mittevastava juriidilise vahekorra lõpetamisele, ei või kuuluda aegumisele, sest sellise hagiga kaitstakse neid tagajärgi, mis on lahutamatu seoses teatava perekondliku vahekorraga. Selline hagi kustub ainult siis, kui on kustunud see perekonnaõiguslik vahekord, millest hagi tuleb, või vähemalt sellise sündmuse saabumisega, mis seaduse põhjal lõpetab perekonnaõiguslikust seisukorrast tekkivad tagajärjed, näit. kui vallaslaps sureb, kui ta kellegi poolt lapsendatakse või kui ta ise suudab ennast toita (BES § 168), sest BES § 165 ettenähtud hagi eesmärk, seoses § 166 eeskirjadega, võib seista ainult selles, et taotella vallaslapsele ta isalt elatist, kuna midagi õigusi vallaslapsel oma isa vastu ei ole. Kui BES perekonnaõigustest tekkivate hagide suhtes aegumistähtaega eriliselt ei korralda, siis nähtavasti seepärast, et on endastmõistetav, et perekonnaõiguslikud vahekorrad ei või aeguda seeläbi, et vastav faktiline olukord pole kokkukõlas seaduse eeskirjadega; kuid seejuures hagnosisid ei loeta aegunuks ainult niivõrra, kui niivõrra need on sihitud õiguslikule seisundile vastava vahekorra tunnustamisele eeloleva aja suhtes. Kui aga sellise hagiga taotellakse elatist möödunud aja eest, siis tuleb möödunud aja eest täitmata jäänud kohustuste suhtes rakendada üldisi aegumise eeskirju (BES § 3620). Järelikult hagi elatise üle, mis põhineb isaduse faktil vallaslapse ja kostja vahel, ei kuulu aegumisele, kuni see vahekord püsib, ja loetakse seadusega isale kohuslikuks (BES § 168), kuid hagi, millega vallaslaps taotleb isalt elatist möödunud aja eest, ei ole erandatud aegumise üldreeglite alt. (RkhT toim. nr. 429 — R, 1937.)

Kas kostja poolt õigeksvõetud hagi kuulub rahuldamisele, kui kostja poolele asja juurde astunud kolmas isik (TKS § 663) hagi vastu vaidleb, s. t. kas kolmas isik on õigustatud tõendama, et see õigeksvõtt ei vasta tõele?

Vene Senat on niisuguse kolmanda isiku õigusi väga kitsastes piirides tunnustanud, nimelt, et kolmas isik ei või asendada kostjat, vaid tema on viimase abiline ja võib kostja õigusi kaitseda ainult viimase taotluse ja vastuvaidluste piirides ja ainult neis piirides on ta õigustatud tooma põhjendeid hageja taotluse ümberlökkamiseks. Samal seisukohal on asunud üldiselt ka meie kohtupraktis. Kuid teisest küljest ei või öelda, et endise Vene Senati seisukoht oleks olnud järjekindel. Ta tunnistas küll kostja hagi õigeksvõtmise sunduslikuks kolmandale isikule, kuid ta omistab kolmandale isikule palju õigusi, mida kostja ei kasutanud, nagu taandamise õigust TKS § 571 p. 2 põhjal, õigust tõsta hagi aegumise küsimust, kaevata kohtuotsuste peale apellatsiooni ja kassatsiooni korras jne. Kui olla järjekindel ja väita, et kolmas isik kasutab protsessuaalõigusi

ainult kostja õiguste piirides, siis ei oleks põhjust möönda, et kolmandale isikule kuuluvad näiteks edasikaebuse õigused, kui kostja otsusega rahule on jäänud. Kui kostja õigeksvõtmist tunnistada siduvaks kolmandale isikule, siis peaks temale ka siduv olema kohtuotsus, millele kostja on alistunud. Nii kaugele aga end. Vene Senat ei ole läinud. Riigikohus leiab, et ka niisugune seisukord, kus kostja on nõude õigeks võtnud, aga kõik asjas olevad andmed ja kolmanda isiku vaided räägivad selle vastu, on protsessis talumata ja vaevalt vastab TKS § 663 mõttele ja sihile.

Kõigepealt peab tähendama, et seaduse tekst ei tunne terminit „abiline“, nagu kombeks on saanud nimetada kolmandat isikut, kes protsessist osa võtab TKS § 663 põhjal. Seadus ütleb vaid, et kolmas isik, kelle huvis on, et asi otsustataks ühe poole kasuks, võib paluda, et teda lubatakse asjast osa võtta hageja või kostja poolel. Millised õigused säärasel kolmandal isikul on, seda seadus lähemalt ei määra, vaid need õigused on kohtupraktises välja kujunenud ja on need omal ajal veel laiemad olnud, kui need, millel kohtupraktis lõpuks peatus. Seepärast on küsitav, kas ülalmainitud kolmanda isiku nimetuski õige on, sest kolmas isik võtab protsessist osa mitte poolte huvides, vaid peamiselt küll enda huvides. On see aga nii, siis peab kolmandale isikule võimaldama protsessis kõiki võimalikke õigusi kasutada ja tema õigusi tuleb piirata ainult niipalju, kui palju see järeldub asjaolust, et kolmas isik on siiski osaline võõras, ja mitte pool oma protsessis, sest pooled määravad hagi eseme, selle ulatuse ja piirid, nii et kolmas isik ei või taotella midagi muud, kui pooled seda teevad, ega või midagi taotella oma kasuks. Neis piirides võib siis kolmas isik protsessist osa võtta kõikide pooltele kuuluvate õigustega. Tahab ta täiesti iseseisvalt ja iseseisvate õigustega võõrast protsessist osa võtta, siis peab ta seda tegema TKS § 665 põhjal iseseisva hagiga.

(RkhT toim. nr. 180-K, 1937.)

Kas tsiviilõiguslik taotlus, mis on rahuldatud seadusjõulise kohtuotsusega, kuulub aegumisele üldaegumistähtaaja vältel, ehk, teiste sõnadega, kas kohtuotsust võib täitmisele pöörata pärast kümneaastast aegumistähtaega, arvates kohtuotsuse jõustumisest?

Selle küsimuse lahendamisel tuleb kõigepealt nentida seda tõsi- asja, et kohtuotsus väljamõistuhagis ei loo mingisugust uut õigust, vaid tema lahendab poolte vaidluse vastava õigusliku vahekorra üle, tehes kindlaks, milline oli see vahekord hagi tõstmise momen- dil. Ühe sõnaga — kohus oma otsusega fikseerib vaieldava õiguse mittevaieldavaks, kohuslikuks, kostja suhtes sunniviisiliselt täideta- vaks. Kui kohtul oli lahendada õigus, mis ei aegu, näit. mis loen- datud BES § 3636 ja 3637, siis ei aegu ka kohtuotsuse täitmine sellise mitteaequivast õigusest tuletuva taotluse kohta. Kui aga hagi aineks

oli mingisugune taotlus, mis tuletub aegumisele kuuluvast õigusvahekorras, siis võib sellise hagi kohta tehtud kohtuotsust täitmisele pöörata 10 a. jooksul, kuna vastasel korral see aegub. Sellisele järeldusele tuleb jõuda BES § 3618, 3629 ja 3630 ühisest mõttest, mille järgi iga taotlus, kui seda ei avaldata vastava isiku poolt määratud korras ja seaduses ettenähtud aegumistähtajal, loetakse kustunuks, välja arvatud seaduses erandatul juhul; seejuures kohtule esitatud hagipalve katkestab selle aineks oleva taotluse suhtes aegumise ja uus aegumistähtaeg on igal juhul kümneaastane, mida arvatakse päevast, mil lõppes vastav protsessuaalne toiming ning millal hageja oli kohustatud asja kohtus jätkama. Kuna kohtuotsuse jõustumisega hageja peaks seda jätkama selles mõttes, et pöörata see sundtäitmisele kostja vastu, siis sellest päevast, millal hagejal võimalik oli kohtuotsuse täitmist paluda, algabki 10-a. aegumistähtaeg kohtuotsusega rahuldatud taotluse täitmise suhtes, kui see taotlus tuleb aegumisele kuuluvast õigussuhtest. Vastupidi kaebaja arvamusele, pole teisele seisukohale asunud endine Vene Senat TKD oma otsuses nr. 52 — 1911. a., kus lahendusele kuulus taotlus õigusest, mis üldse ei aegu ja mis otsuses on muu seas päris õieti seletatud, et VSK X k. I j. § 694 lisa eeskirjad aegumise kohta pole kehtivad BES piirkonnas. Sama seisukoha fikseerib ka meie Riigikohtu tsiviil-osakonna otsus nr. 60 — 1927. a.

(RkhT toim. nr. 274-K, 1937.)

Kas kinnisvara, mille adoptiivlaps pärib testamendi järgi adoptiivisalt, on BES § 960 põhjal päritud vara või mitte?

BES § 960 järgi loetakse Liivimaal kinnisvara, mille keegi seaduslikul pärimise teel oma veresugulastelt on pärinud, pärivaraks. Et see säte pärandamisõigusi kitsendab, siis ei tule seda laiendavalt tõlgendada, ja arvesse võttes, et adoptiivpoeg ei ole oma lapsendaja veresugulane, siis ei või ka kinnisvara, mille viimane oma adoptiivpojale pärandab, päritud varaks tunnistada. Asjaolu, et adoptiivlaps omandab abielus sündinud laste õigused ja kohustused oma adoptiivvanemate suhtes (BES § 188), ei tee teda veel oma adoptiivvanematele veresugulaseks, ja ainult viimane asjaolu on käesoleva küsimuse otsustamisel oluline.

(RkhT toim. nr. 203 — K, 1937.)

T. G.

Kriminaalosakond.

Kas kohus peab igal juhul KrS § 25 põhjal kohustama süüdlast kõrvaldama KrS § 122 ja 380 ettenähtud süüteo tagajärjed, s. o. parandama ja korda seadma tänava sõidutee?

Riigikohus on seletanud, et KrS § 25 järgi tuleb kohtu poolt määratud aja jooksul süüdlase kulul lammutada, sulgeda, paran-

dada, teisele paigutada või alguskorda seada see, mis on korrapäraselt kohtualuse poolt ehitatud, avatud, sisse seatud, ümber ehitatud, parandatud või uuendatud, ainult siis, kui see, mis süüdlase poolt on korda saadetud, on avalikule julgeolekule või rahva tervisele kahjulikuks tunnistatud.

(RkhK seletus nr. 262 — 1937.)

Kas kelmus ja KrS § 575 l. 1 p. 2 ettenähtud avatlemine astuda kahjulikku tehingusse on üheliigilised süüteod?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et üheliigilised süüteod on säärasead, mida ühendab eeskätt teiseloom, ja et kelmuse ja KrS § 575 l. 1 p. 2 ettenähtud kahjulikku tehingusse astuma avatlemise teiseloom ei ole säärane.

(RkhK seletus nr. 364 — 1937.)

Kas KrS § 141¹ ettenähtud iga valetunnistuse andmine süüteo juurdlusel tunnistajana, eksperdina või tõlgina on karistatav?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et mitte iga vale, mis tunnistaja seletuses ilmsiks tuleb, ei arvata KrS § 141¹ järgi valetunnistuseks, vaid ainult seesugune, mis võib mõjuda õigusemõistmise kahjuks. Kuid seejuures tuleb tähendada, et igal üksikul juhul on sisuliselt asja arutava kohtu otsustada, kas tunnistaja poolt avaldatud valed asjaolud puutuvad asjasse ja võivad selles olla õigusemõistmise kahjuks.

(RkhK toim. nr. 25 — 1937.)

Kas KrS § 141¹ l. 3 järgi loetakse karistatavaks valetunnistuseks ebaõige seletus, mis tunnistaja on andnud eesmärgiga ära hoida tema enda vastu kriminaaljälitamise algatamist?

Vastus: eitav.

KrS § 141¹ l. 3 lausub, et valetunnistust, mis anti isiku kasuks, kelle kahjuks seletuse andmisest ülekuulatatav seaduse järgi oli õigustatud keelduma, ei loeta süüteoks, kui ülekuulataja ei teatanud temale sellest õigusest varem. SKS § 863 järgi võib tunnistaja keelduda vastamast küsimustele, mille vastamine võib põhjustada jälitamise algatamist ta enese vastu. Riigikohus leiab, et ei ole kahtlust, et kui teiste isikute, lähemate sugulaste, kasuks antud valeselustus ilma vastava hoiatuseta ei loeta süüteoks, siis igatahes, arvesse võttes SKS § 863, ei saa lugeda valetunnistuseks, mis antud enda kasuks, et ära hoida kriminaaljälitamist enda vastu.

(RkhK toim. nr. 25 — 1937.)

Kas KrS § 141¹, mis karistab süüdlast teadvalt valetunnistuse andmises õigustumõistmise kahjuks süüteo juurdlusel tunnistajana, eksperdina või tõlgina, tähendatud „süüteo“ all tuleb mõista ka distsiplinaarasja?

Vastus: eitav.

Riigikohus leiab, et KrS § 141¹ l. 1. tähendatud „süüteo“ all tuleb mõista kriminaalkorras jälitatavat tegu, mis käib kohtu lahendada, sest õigustumõistmist teostavad kohtud, kuna süüdistatava distsiplinaarasja lahendamisel ülemuse poolt ei ole tegemist õigustumõistmisega. Sõjaringkonnakohtu küsimuslehest kohtualuse süü kohta nähtub, et tema on süüdi leitud valetunnistuse andmises õigustumõistmise kahjuks süüdistuse asja juurdlemisel, mis ei vasta KrS § 141¹ l. 1 ettenähtud süüteo tunnustele.

(RkhK toim. nr. 25 — 1937.)

Kas kohus on õigustatud KrS § 67 p. 4 põhjal tähtaegsete vabaduskaotuslike karistuste tähtaegade kokkuarvamisel KrS § 65 p. 3 alusel vangimajalt üle minema tähtaegsele sunnitööle?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et KrS § 67 p. 4 põhjal arvatakse tähtaegsete vabaduskaotuslike karistuste tähtajad kokku, kusjuures karistuse üldine kestus ei või ületada § 65 teises lõikes p. 2—4 nimetatud tähtaega. KrS § 65 p. 3 põhjal võib aga vangimaja pikendada kuni kuue aastani. Järelikult vangimaja karistuste liitmisel KrS § 67 p. 4 ja 65 p. 3 põhjal ei või vangimajakaristuste üldine kestus ületada kuut kuud vangimaja.

(RkhK toim. nr. 425 — 1937.)

Kas on võimalik KrS § 67 p. 4 põhjal kuus aastat vangimaja ja neli kuud vangimaja kokku arvata ja see (6 aastat ja 4 kuud) KrS § 64 põhjal ümber arvata 3-aastaseks ja 2-kuuliseks sunnitööks?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et väide, nagu tuleks 6 aastat vangimaja ja 4 kuud vangimaja kokku arvata (6 aastat ja 4 kuud) ja see KrS § 64 põhjal ümber arvata 3-aastaseks ja 2-kuuliseks sunnitööks, on ekslik, sest esiteks kehtiv seadus ei tunne 3-a. ja 2-kuulist sunnitööd ja teiseks KrS § 67 p. 4 mõtte kohaselt võib ainult lahkliigiliste, mitte aga üheliigiliste karistuste kokkuarvamisel tähtaegu lühendada KrS § 64 tähendatud viisil.

(RkhK toim. nr. 425 — 1937.)

P. K.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

vad tunnustada, et nende võlgniku loobumine pärandist on toimunud ebaseaduslikult ning sellel pole õiguslikke tagajärgi tema kreditorite suhtes?	426
Kas BES § 165 ettenähtud hagi, mille sihiks on tunnustada vallaslapse isaks teatavat meesisikut, loetakse aegunuks 10 a. jooksul, arvates selle lapse sündimisest?	427
Kas kostja poolt õigeksvõetud hagi kuulub rahuldamisele, kui kostja poolele asja juurde astunud kolmas isik (TKS § 663) hagi vastu vaidleb, s. t. kas kolmas isik on õigustatud tõendama, et see õigeksvõtt ei vasta tõele?	428
Kas tsiviilõiguslik taotlus, mis on rahuldatud seadusjõulise kohtuotsusega, kuulub aegumisele üldaegumistähtaja vältel, ehk, teiste sõnadega, kas kohtuotsust võib täitmisele pöörata pärast kümneaastast aegumistähtaega, arvates kohtuotsuse jõustumisest?	429
Kas kinnisvara, mille adoptiivlaps pärib testamendi järgi adoptiivisalt, on BES § 960 põhjal päritud vara või mitte?	430

Kriminaalosalakond:

Kas kohus peab igal juhul KrS § 25 põhjal kohustuma süüdlast kõrvaldama KrS § 122 ja 380 ettenähtud süüteo tagajärjed, s. o. parandama ja korda seadma tänava sõidutee?	430
Kas kelmus ja KrS § 575 l. I p. 2 ettenähtud avatlemine astuda kahjulikku tehingusse on üheliigilised süüteod?	431
Kas KrS § 141 ¹ ettenähtud iga valetunnistuse andmine süüteo juurdlusel tunnistajana, eksperdina või tõlgina on karistatav?	431
Kas KrS § 141 ¹ l. 3 järgi loetakse karistatavaks valetunnistuseks ebaõige seletus, mis tunnistaja on andnud eesmärgiga ära hoida tema enda vastu kriminaaljälitamise algatamist?	431
Kas KrS § 141 ¹ , mis karistab süüdlast teadvalt valetunnistuse andmises õigustumise kahjuks süüteo juurdlusel tunnistajana, eksperdina või tõlgina, tähendatud „süüteo“ all tuleb mõista ka distsiplinaarasja?	432
Kas kohus on õigustatud KrS § 67 p. 4 põhjal tähtaegsete vabaduskaotuslike karistuste tähtaegade kokkuarvamisel KrS § 65 p. 3 alusel vangimajalt üle minema tähtaegsele sunnitööle?	432
Kas on võimalik KrS § 67 p. 4 põhjal kuus aastat vangimaja ja neli kuud vangimaja kokku arvata ja see (6 aastat ja 4 kuud) KrS § 64 põhjal ümber arvata 3-aastaseks ja 2-kuuliseks sunnitööks?	432

1937. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kaheksateistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1935. a. ja 1936. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigus-teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. — 1936. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 95.50. Üksikaastakälke ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1935. a. à kr. 7, 1936. a. — kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Toimetuse sekretäri kodune telef. nr. 14-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 85 senti

Ilmus 8. veebr. 1938.